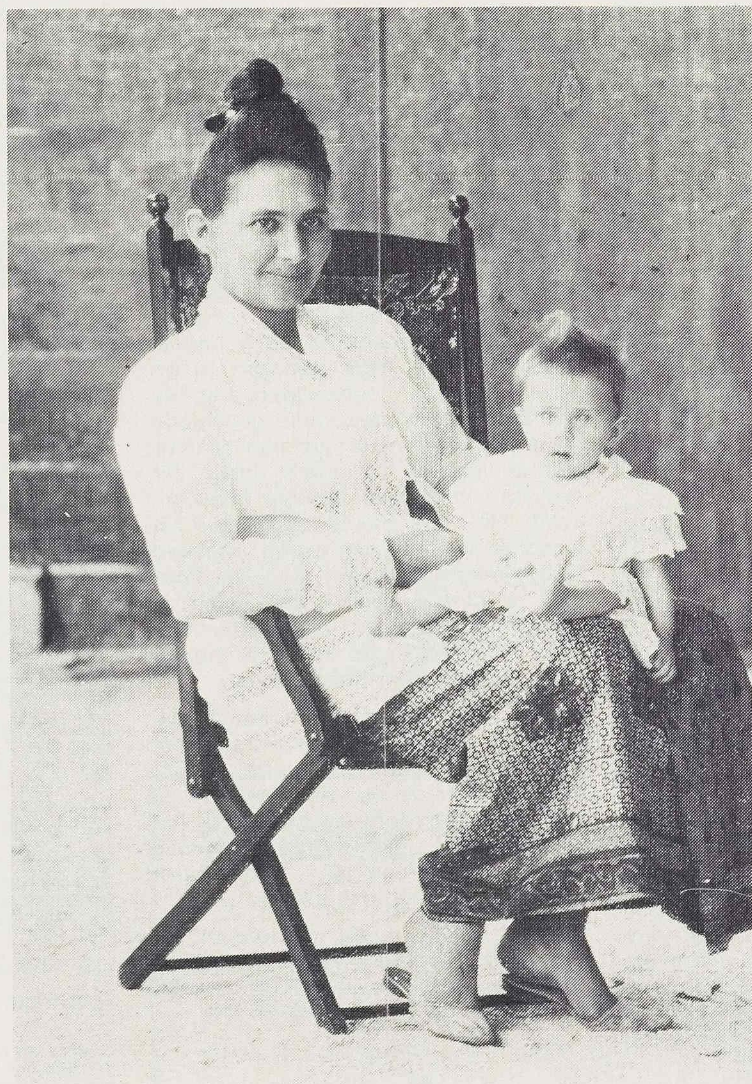

21e JAARGANG No. 14 1 MAART 1977 — f 2,35

tong tong

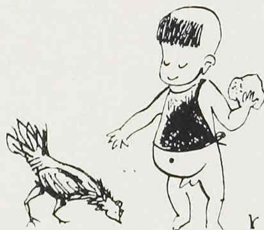
HET ENIGE INDISCHE BLAD TER WERELD

BIJ DE VOORPLAAT

LIEVE KOLONIALE

Het kindje op de schoot van de moeder is nu 70 jaar en de foto drukten we af van een glasplaat-negatief, vuil en gebroken. Deze gave beeltenis kwam op het papier tevoorschijn, een plaat waar je niet op uitgekeken raakt, omdat elk detail in harmonie is met de herinnering aan de tijd waarin deze foto gemaakt werd. De vrouw kijkt langs u heen, naar de man die haar fotografeerde. Haar ogen, die glimlach vertellen van een geheim tussen haar en hem, waar niemand ooit iets van zal horen. Verbondenheid tussen twee mensen was in die tijd een geheim voor het leven. Er werd zo weinig gezegd, zoveel gedacht. Er waren toen geen persfotografen, publiciteitsmensen die je recht in de camara lieten kijken, knoopjes los lieten maken en je vertelden hoe je sexy moest kijken, staan, liggen. Voor die tijd is deze vrouw op onze voorplaat gespaard gebleven, zo beeldschoon als ze nu voor ons is, zo beeldschoon was ze toen voor haar man alleen. In die hooggesloten, eenvoudige kabaja, de blote voeten in huisslofjes, het haar vanwege de warmte hoog opgestoken in een "kondé perdom", met het jongste kind op schoot, was ze alles, wat ze voor hem zijn wilde, en geven kon. Niets meer, niets minder. Geen gewaad van kant en zijde, geen prachtig kapsel en juwelen, niets zou haar toch anders kunnen doen zijn. Vrouw van een jong BB-ambtenaar, ergens in Sumatra. Mensen met een taak en idealen. Een koloniaal en een lieve koloniale uit een tijd die met hen voorbijging en waarover later niet meer gesproken mocht worden.

Wanneer het precies begonnen is, ik dacht na de "Stille Kracht" op de televisie. Ineens begon die te komen, de belangstelling voor "het oude Indië". Wat de Koninklijke Bibliotheek, musea, instituten en andere vergaarbakken van prachtige literatuur en cultuur over en uit de oude Nederlandse koloniën, niet konden bereiken in honderd jaar, kreeg Pleuni Touw voor elkaar met twee ordinaire naaktscenes. De ont-dekking van Leonie Odijk werd de ontdekking van onze koloniale historie bij vele Nederlandse buiskijkers. Dat Indië, daar gebeurden toch wel vreemde dingen binnens- en buitenshuis!

Toen Max Havelaar driftig te paard kwam aandraven en men 3½ uur lang ook nog Indië's prachtige natuur in kleur kon aanschouwen, ja toen was de tijd rijp om wat dieper in te gaan op die oude geschiedenis van slavendrijvers en uitbuiters. De uitgevers konden het niet bijbenen, Couperus en Multatuli werden bestsellers en opeens was er eindelijk ook een markt voor "tempo doeloe" boeken.

Kort achter elkaar verschenen een serie fotoboeken over grote steden: Soerabaja, Semarang, Batavia en Soekaboemi terwijl een opmerkelijk groot aantal verhalen over de bezettingstijd "los" kwamen. "Men kan er nu eindelijk over schrijven omdat men er afstand van kan nemen," heette het.

Een aperte leugen, want er is altijd wèl geschreven, alleen geen uitgever wilde het risico lopen van "niet lakoe". Het koloniaal "besmette" verleden - zoals dat hier in de volksmond genoemd wordt - heeft velen monddood gemaakt. Niet helemaal, want in Tong Tong kon men alles kwijt. In 20 jaar is in dit tijdschrift meer aan geschiedenis, sociale wetenschap en menselijke ervaringen opgetekend dan alle uitgevers in Nederland te boek hadden kunnen stellen. Want men kan nu wel veroordelen en doodzwijgen, het blijven 350 jaren Nederlandse geschiedenis en die kan men met man en muis niet zomaar in de gracht laten verdwijnen, omdat dat politiek beter uitkomt! Het was hierom dat Tjalie uiteindelijk besloot een eigen uitgeverij te beginnen waarbij wij ons niet hoefden te storen aan vooroordelen en onbegrip. Dat zo'n zaak gedoemd is klein te blijven en klein te sterven staat als een paal boven water.

Lin Scholte's spontaan koloniaal geschreven Bibi Koetis dat zelfs in een Vara programma een goede publiciteit kreeg wees op een keerpunt en wat meer tolerantie t.a.v. andere niet zulke literaire fenomenen, die eenmaal als Indië-deskundigen gedoodverfd waren, ongeacht de blunders.

Zomaar ineens mocht en kon er geschreven worden over vroeger. Met "Zo was Indië", draaide Joop van den

tong tong

ONAFH. IND. TIJDSCHR. - 21e JAARG. No. 14

Opgericht en geleid door
TJALIE ROBINSON (1911 - 1974)

Pr. Mauritsl. 36, Den Haag - Telegramadres: Tong Tong Den Haag - Tel. 070 - 54 55 00/54 55 01 - Postgiro 6685 of A.B.N. Den Haag Rek. No. 51.56.15.730.

Uitgave: Publ. en Handel Mij Tong Tong B.V.
Directie: L. Ducelle
Administratie: Th. M. A. Scheulderman
Redactie: J. H. Ritman, L. Ducelle.
Eindredactie en opmaak:
Ch. J. A. Manders, L. M. Boon.
Vaste medewerkers: Dr. H. J. de Graaf, Rogier, Poirrié, Mevr. Marsman, G. H. Bartman.

Verschijnt de 1ste en de 15e van iedere maand. Prijs per nummer *f* 2,35. Abt. Nederl. (en E.E.G.-landen behalve Engeland) kwart. *f* 11,50; halfj. *f* 23,—; jaar *f* 46,—. Abt. Europa: jaar *f* 46,—.
Buiten Europa: jaar *f* 54,—.
LUCHTPOST:
Abt. (per jaar en per luchtpost): Australië en Nw. Zeeland *f* 94,—; Indonesië *f* 78,—; Z.-Afrika en Z.-Amerika *f* 78,—; Canada en Ver. Staten *f* 66,—; Maleisië, Singapore en India *f* 78,—; Suriname en Antillen *f* 66,—.

ZOEKT OP BASIS VAN DE NUTTIGE ERVARINGEN IN DE GORDEL VAN SMARAGD NIEUWE INTERESSEN IN NEDERLAND TE WEKKEN VOOR DE TROPENGORDEL.

*

ALLE ABONNEMENTSGELDEN ZIJN BIJ VOORUITBETALING VERSCHULDIGD
ADVERTENTIES KUNNEN ZONDER OPGAAF VAN REDENEN GEWEIGERD WORDEN

Directie en redactie behouden zich het recht voor om grondige redenen aanvragen voor abonnementen te weigeren, of deze te beeindigen. Hierover zal de betrokkene altijd van te voren in kennis worden gesteld.

*

De redactie behoudt zich het recht voor copy te weigeren dan wel te bekorten of te wijzigen met toestemming van de inzender. Over genomen beslissingen zal niet in details worden gecorrespondeerd.

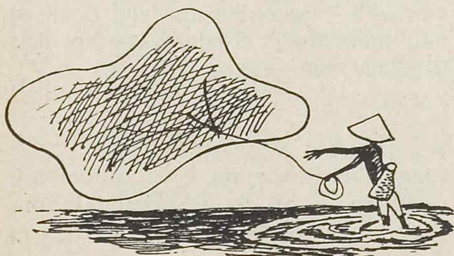
Het correspondentie- en betalingsadres voor Amerika is Mrs. R. Cohen-Top, 13740 Avion Drive, La Mirada, California 90638.

Berg de laatste jaren voor de oorlog en de onafhankelijkheid van Indonesië terug. Pierre Heyboer liet de wijzers van de klok nog meer rondjes teruggaan met zijn "Klamboes, Klewangs en Klapperbomen". Overigens een alliteratie die mij niet zo makkelijk over de lippen komt, omdat ik die klamboes nergens in zijn boek zie hangen. Het is een aaneenschakeling van koloniale kloppartijen die, zoals de vertegenwoordiger die ons het boek kwam verkopen zei: "de Nederlanders hier maar eens moesten weten hoe de kolonialen daar hadden huisgehouden". Op wiens bevel ze huishielden was hem ontschoten en zal velen niet duidelijk genoeg zijn. Daarom ware het beter geweest als het boek van Heyboer "Klewangs, klabangs (schorpioenen) en klerken" had geheten. Want vergeet vooral de klerken op hun hoge krukken niet, die hier in Nederland met hun ganzeveren pennen nauwgezet de winstcijfers in de boeken krasten. Waar de klewangs kletterden, krasten elders de klerken. De echte kolonialen zaten in Nederland. Zij waren het die het systeem uitdachten en het tot in de puntjes lieten uitvoeren in Oost-Indië. Wie daarvan afweek werd immers gedeporteerd.
Goed, het is nog lang niet allemaal vergeven en vergeten, maar we moeten ons onderwerpen aan de laatste trend: die van nostalgie en heimwee, want daar wordt de laatste tijd goed geld mee verdiend. Grootmoeders' winkeltjes verkopen oma's hele hebben en houwen. "Men koopt een stuk gevoel," las ik in een advertentie van "Heimwee te koop". Een zeep- en soda stelletje voor *f* 35,—, een zandloper voor *f* 30,—, koffiemolens voor *f* 60,— en een oud theekastje voor *f* 450,—. Zo heeft ook de tijd van het kolonialisme nog heel wat lucratiefs te bieden. De tijd van misdaad, geweld, sex, drugs en ongelimiteerde vrijheid verveelt, of is toch niet zo fijn als onze regeerders ons willen doen geloven? Is de twijfel geboren of is er alleen nieuwsgierigheid naar hoe die ellendige uitbuiters, de genadeloze onderdrukkers het deden? Ik geloof het laatste. De tijd van sensatie, hang naar het zien van bloed, geweld en overweldiging is nog niet afgelopen. Maar w i e gaat er over schrijven en w i e gaan het allemaal geloven?
Een jaar geleden vroeg een vertegenwoordiger van een bekende uitgever wat we dachten van een uitgave van de Indische Ot en Sien. Op mijn verzekering dat het boekje erin zou gaan als koek, minstens even lakoe als de Hollandse uitgave zei de man: "Maar het boekje lijkt ons te sterk koloniaal en te vernederend. Er komen baboes en kebons in voor." "Inderdaad", zei ik "maar kunt u die woorden dan niet veranderen in gastarbeiders?" Ot en Sien bleven in Holland, maar let u op, ze zullen heus gauw naar Indië komen, de tijd is er rijp voor. Onze koloniale schoolplaten van van Bemmel mogen toch ook?
Dat Tong Tong al 20 jaar bestaat is commercieel gezien ons nadeel. We hadden net opgericht moeten zijn, dan zaten we midden in de trend, dan zaten we goed, met onze oude verhalen, onze boeken. Nu zitten we al zo lang in dat koloniale rechtse hoekje, dat is geen nieuws. Dus kunnen we niet anders dan doorgaan op die eigen, oude weg. Weg met het kolonialisme, lang leve de kolonialen!

LILIAN DUCELLE

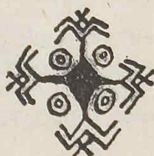

Een nieuwe salaris- en pensioenregeling in Indonesië

Op 1 april wordt in Indonesië een nieuwe salaris- en pensioenregeling ingevoerd. Aan een particuliere brief, ons door een vriendelijke hand ter inzage gegeven ontlenen wij het volgende:

1. De salaris- en pensioen-verhoging gaat in per 1 april, omdat het begrotingsjaar van de R.I. loopt van 1 april t/m 31 maart volgend jaar. Suppletoire begrotingen zijn niet meer toegestaan. Die verandering in het boekjaar is al zo'n 12 jaren geleden ingevoerd en verhogingen van salarissen, zoals in 1967 en 1971 gingen dus ook altijd per 1 april in.
2. De verhoging wordt in étappes ingevoerd, voor zover de financiële toestand van het land dat toelaat.
3. Per 1 april is de verhoging ongeveer 30 % tot 100 % (voor de laagste inkomens, dus voor de tuinlieden, de "pesurahs", die men in Holland "Bode" noemt en dergelijke). Zo iemand, die nu Rp. 4000,— per maand krijgt, krijgt per 1 april ongeveer Rp. 7500,—.
   Een hoofdambtenaar, die nu Rp. 60.000 in handen krijgt, krijgt per 1 april ongeveer Rp. 75.000. Maar dat is dan zijn basisinkomen, terwijl de Rp. 60.000 bestond uit basis + toelagen. De toelagen vallen dan af, behalve gezinstoelage. (5% voor de echtgenote en 2% voor elk kind). Dit is wel een grote verbetering, omdat het pensioen berekend wordt over het basissalaris.
   Daardoor wordt het pensioen nu langzamerhand waardevast en dat is de eerste psychologisch juiste maatregel in de corruptiebestrijding. De Indonesiër is van nature geen dief. Ik ondervind dat nu dagelijks. Nu ik zo goed als blind ben, kan ik maar moeilijk wijs worden uit het geld. Vooral op de pasar en in toko's. Ik ben dus voor een groot deel aangewezen op de betrouwbaarheid van mijn contacten. Tot nu toe ben ik nog nooit bedrogen. Maar iedere ambtenaar weet, dat hij op zijn 56ste jaar gepensioneerd wordt. Dat betekent (of betekende) dat hij juist als zijn gezin het meeste kost (kinderen op de Universiteit, enz.) terugvalt op ongeveer 25% van zijn inkomen. Daartegen moet hij wel maatregelen nemen. Dat kan normaal maar op één van twee manieren. Hij kan samen met zijn gezin zich ophangen, of hij moet stelen. Daar hij uiteraard voor dat ophangen niet veel zal voelen, steelt hij dus. Het is niet zo zeer het salaris, waarmee men de corruptie bestrijden kan, maar juist het pensioen. Dat heeft de regering nu eindelijk goed ingezien.
   Weliswaar geldt de grote verbetering alleen voorlopig voor de met ingang van 1 januari 1977 gepensioneerden en blijven de oudjes er koud van. Maar het is een begin naar de oplossing van het corruptievraagstuk. En nou ja, de oudjes (zoals ik) zijn toch al oud. Overigens zullen uiteindelijk de twee pensioenen gelijk worden.
4. De particuliere werknemers volgen in inkomen al sinds onheuglijke tijden, de verhogingen van de ambtenaren-salarissen. Uw vrees, dat zij in moeilijkheden zullen raken, zal dus niet bwaarheid worden.
5. Indien dit keer de tarieven van brandstof (benzine en petroleum) en die van electriciteit en gas niet weer opgejaagd worden, zal er m.i. geen sterker inflatie optreden. De verhoging is in totaal volumen onbelangrijk en Indonesia beschikt over ruim voldoende consumptieartikelen. Er is zelfs overproductie (plastics). Het opjagen van behoeften (zwart-wit TV naar kleuren TV) en dergelijke, is nog maar betrekkelijk. De steeds mooiere en steeds duurdere luxe-artikelen zijn er nog niet. Dat opjagen van de behoeften is mede een oorzaak van inflatie. Zodra deze factor niet meer bestaat, vloeit overtollig geld naar de opbouwsector (huizen, enz.)
   Eind 1976 stegen de prijzen van koffie en thee (vooral koffie) enorm. Maar dat was dus vóór de verhoging van de inkomens en volgens Ir. Sosro een gevolg van de zeer sterk gestegen prijzen op de wereldmarkt. Dat is mijn branche niet, dus ik weet het niet. Maar er zijn ook belangrijke prijsverlagingen opgetreden.
   Vlees zakte van Rp. 1000,— per kilo naar Rp. 700,—. Lucifers van Rp. 75,— per pak naar Rp. 50,—. Textiel daalde met ongeveer 15% tot 20% (ook tetozon, dus niet alleen de goedkope soorten). De overproductie aan usantiële plastic-waren (emmers, schoenen, etc. is duidelijk. Op het ogenblik kan men de meest bizarre dingen in plastic krijgen. Zelfs hele kleerkasten! De rijstprijs is stabiel, maar die is, zoals ik al een vroeger uiteen gezet heb, door de regering beschermd, door de van regeringswege vastgestelde minimumprijs.
   De tani behoort op het ogenblik tot de meest welvarende lieden en dat is wel goed. Want Indonesia steunt nog steeds op zijn boerenstand.

BOEKBESPREKING

KLAMBOES, KLEWANGS, KLAPPERBOMEN.

Bij de uitgeverij Den Haan in Haarlem is verschenen een korte geschiedenis van de Nederlanders in Indië. De samensteller is Pierre Heyboer, een mij geheel onbekende figuur op het terrein der historie. In nog geen 200 bladzijden (wel van kloek formaat), verlucht met vele illustraties- daarover straks meer - wordt de aanwezigheid der Nederlanders in Insulinde beschreven. De auteur doet zijn best daarbij de nodige objectiviteit te betrachten, al is hij niet geheel ontsnapt aan de geest des tijds. Het is nu eenmaal mode op ons koloniaal verleden terug te zien als een schande, die ons zelfs na de scheiding van moederland en kolonie nog het schaamrood naar de kaken doet rijzen. Iets kritischer tegenover de geschiedschrijving van de heer Heyboer worden wij, wanneer de schrijver is genaderd aan de contemporaine geschiedenis, die er nog wat magerder afkomt dan die van de 17e eeuw. Zijn inspiratie is tot nul gereduceerd nadat het vestigen van het Nederlands gezag in de gehele archipel is voltooid. Over de dan plaatsgrijpende ontwikkelingen en de Japanse bezetting geen woord; over de periode 1945-1950 ruim twee bladzijden tekst. Daar beginnen mijn bezwaren tegen een zo summiere samenvatting van ons koloniaal verleden wat scherper vormen aan te nemen. Die culmineren wanneer de auteur zonder blikken of blozen neerschrijft dat Nederland in 1948 "een communistische opstand tegen het bewind van Soekarno aangreep om het laatste stukje Java dat nog "republikeins" was te veroveren. Dit is een oversimplificatie die naar geschiedvervalsing riekt.

Dit zijn de schaduwzijden van wat men met enige goede wil een acceptabele poging tot popularisering van de geschiedschrijving over Indië zou kunnen noemen. Maar dit boek heeft ook zijn aantrekkelijke kanten in de vorm van een rijkdom aan illustraties zonder voorbeeld. En dat niet alleen: er kan nu werkelijk geen discussie mogelijk zijn over de kwaliteit van de reproducties! De auteur heeft zich grote moeite gegeven bij de keuze van zijn illustratief materiaal, en de uitgever heeft de juiste uitvoerders - die hij dan ook vermeldt - gevonden om zijn boek op een opmerkelijk fraaie wijze het licht te doen zien.

JHR.

Klamboes, Klewangs, Klapperbomen is verkrijgbaar bij de Boekhandel Tong Tong. Prijs tot 1 april *f* 19,50, daarna *f* 27,50.

Het beste aas!

Mijn vader was ambtenaar bij de Herregistratie en Classificatie der bevolkingsrubberaanplantingen in de residentie Zuider- en Oosterafdeling van Borneo. Hij kreeg een dienstmotorboot ter beschikking en was meer op tournee dan thuis.
Mijn moeder en ik waren ondergebracht in een pension te Bandjermasin aan de Ringweg No. 7. Ik was toen nog op de lagere school aan de Resident de Haanweg. Wanneer wij vacantie hadden was het nooit een probleem, waar naar toe ik zou gaan. Ik ging dan met mijn vader en moeder mee op tournee, om de rubberaanplantingen te inspecteren.

De flora, de fauna en niet te vergeten de Dayaks van Borneo hadden mijn bijzondere belangstelling.
Het volgende gebeurde op één van die vacantiedagen, dat ik met vader en moeder mee was op tournee. Wij voeren de Kahayan rivier op tot voorbij Koeala Koeroen nog voor de Pintoe Besi. Terwijl mijn vader de tuin inspecteerde, kookte mijn moeder het eten, en bleef ik in de buurt van de motorboot, om te hengelen op de welbekende ikan patin. Als gewoonlijk gebruikte ik tjatjing of stukjes kippedarm. De vangst was dan redelijk. Het gemiddelde was zo'n 8 tot 10 vissen van 20 tot 45 cm. per dag. Op een keer was ik weer aan het hengelen, toen ik nogal teleurgesteld wou opstappen, vanwege het feit, dat de ikan patin die dag niet erg wou bijten en daarbij was mijn aas op, doordat kleine visjes (ikan siloeang) ervan hadden gegeten.

Terwijl ik langs de oever, richting motorboot, terug liep, ontwaarde ik een Dayak-figuur in gehurkte houding. Naderbij gekomen, bemerkte ik, dat de man aan het vissen was en een behoorlijke vangst had, namelijk vijf flinke ikan patins, waarvan de grootste wel een meter lang was! Bij het zien daarvan bedacht ik mij om naar de motorboot terug te gaan en mijn geluk nogeens beproeven. Mijn aas was op en dus vroeg ik de Dayak of hij mij aan wat aas kon helpen. Mijn vraag beantwoordde hij met naar een bakje vervaardigd uit boomschors, dat naast hem lag, te wijzen. Ik stapte naar het bakje toe en hurkte er naast om het dekseltje op te lichten. Kunt U mijn verbazing, maar ook walging begrijpen, toen ik de inhoud van het boomschorsbakje identificeerde? Het was namelijk de ontlasting van de Dayak zelf.

Maar reeds als jongen heb ik geleerd, dat je een hulpvaardige Dayak beledigde, wanneer je zijn hulp weigert. Dus plukte ik een groot kladiblad en met ingehouden adem en zonder een spier op mijn gezicht te vertrekken, kneep ik er een stuk vanaf en bevestigde het aan de haak. Kort daarna verbaasde ik mij voor de tweede keer. Wat ik nu neerschrijf, heeft in het geheel niets te maken met Nederlands Visserslatijn, maar ik voelde een enorme ruk aan het snoer en het volgende moment mocht ik een ikan patin van liefst 95 cm. ophalen!

Ik was natuurlijk door het dolle heen en sleepte de buit mee naar huis om mijn vangst triomfantelijk aan mijn moeder en de mantries van mijn vader te laten zien. Het was toen mijn eerste grote vis, die ik ophaalde. Nadien ving ik nog grotere ikan patins. Mijn vader en moeder vonden, dat ik bijzonder goed vissen kon vangen.

Mijn moeder, die het voorrecht had de vis schoon te maken en te bereiden, klaagde wel altijd, dat die ikan patins viezigheid in de buik hadden. Toch kon zij er heerlijke ikan brenkessan van maken.
Werkelijk, ik moet eerlijk bekennen, dat ik van die Dayak had geleerd waarmee je moet hengelen op ikan patin ! !
Misschien een tip voor hengelaars, die binnenkort op vacantie gaan naar Borneo?

R. F. VON STIETZ

NA EEN HALVE EEUW

Naar aanleiding van een artikel van de heer J. H. Ritman "Zo was Indië in uw blad No. 11 van 15 januari j.l. kan ik U tot mijn vreugde mededelen, dat ik genoemd boekwerk bij toeval in de boekhandel "Lijter Nijpels" te Maastricht gekocht heb.
Hoewel de gepubliceerde foto niet voor de volle honderd procent zijn (hoe kan het ook anders!), daar ze reproducties zijn van weekbladen, krantenknipsels etc., ben ik toch tevreden over dit boek en zal ik het beslist in ere houden, temeer waar op pagina 52 een foto is afgedrukt van mijn in het jaar 1929 verongelukte zuste Pauline Blom.

Ik was diep geschokt toen ik in bovengenoemde boekhandel het boek doorbladerde en de foto van mijn zuster zag. Het was of ik door de grond ging. Ik dacht dat ik droomde en was gewoonweg sprakeloos van verbazing. Een foto, en nog wel de omstreden foto van mijn zuster en dat na bijna 48 jaren!

Ik wil U het droevig relaas hieronder vertellen, hoe mijn zuster Pauline 48 jaar geleden aan haar einde kwam:
Het was om precies te zijn op 8 juni 1929 (ik was toen 14 jaar oud) dat ik op een middag (het was zondag) met enkele vrinden aan het voetballen was op de aloon-aloon te Modjokerto, toen ik onder het spel plotseling werd weggeroepen door een meisje (haar naam was Elly Severijns) die me toeriep: "Willy, je moet gauw naar huis, je zus Pauline heeft een ongeluk op de Brantasbrug". Ik sprong onmiddellijk op mijn fiets en haastte mij, hoewel ik tot overmaat van ramp een lekke voorband kreeg, naar de plaats des onheils. Op de brug, zo genoemd naar de rivier de "Brantas", zag ik veel mensen op de plaats van het ongeluk. Wat ik toen daar meemaakte en zag zal mij mijn hele leven bijblijven! Mijn zuster Pauline lag daar te zieltogen, badend in haar bloed. De aanblik zo mijn zuster te zien lijden ontnam mij de moed dichterbij te komen, zo van streek was ik. Ik beefde over al mijn leden. Opeens zag ik mijn vader met de auto naast de chauffeur aankomen. Klaarblijkelijk was hij ook al gewaarschuwd en had hij niet eens de tijd zich te kleden, maar was in pijama. Hij was geheel overstuur en gebaarde mij dat ik naar huis moest. In allerijl werd mijn zuster naar de dokter getransporteerd waar bleek dat zij reeds was overleden. Het ongeluk gebeurde niet zoals in het boekwerk "Zo was Indië" is vermeld, dat mijn zuster in botsing kwam met een auto, maar geheel anders. Op die rampzalige middag reed mijn zuster met haar "Matchless"-motorfiets de Brantasbrug op. Juist op dat zelfde moment kwam een botjah-angon (hoeder) met zijn karbouwen de brug op. Doordat er ook ander verkeer was,

o.a. auto's werden deze dieren schichtig en een van de karbouwen kwam, toen mijn zuster met haar motorfiets passeerde, met grote kracht tegen haar aan zodat zij met motor en al omviel. De auto die vlak achter haar reed kon haar niet meer ontwijken en mijn zuster viel toen met haar hoofd onder het voor- en achterwiel van de wagen. Zij was vrijwel op slag dood. Ze was pas 22 jaar oud en was verloofd met een zekere Willy Bigot van Surabaja en ze was bezig aan haar huwelijksuitzet toen ze op zo'n tragische wijze om het leven kwam. Ik vermeld nog dat mijn zuster haar motorfiets, tegen de wil van mijn vader, kocht bij de Motorenhandel van Gerrit de Raadt in Kaliasin, Surabaja. Daar werd een foto van haar gemaakt met de bedoeling de foto af te drukken in 't weekblad D'Oriënt en tevens reclame te maken voor zijn zaak. Helaas heeft wijlen de heer de Raadt de bewuste foto pas afgedrukt toen mijn zuster reeds was overleden. Dit was echter niet naar de zin van mijn vader en hij wilde een proces beginnen tegen de heer de Raadt. Het is echter al zólang geleden dat dit gebeurd is, dat ik mij niet meer kan herinneren, of het proces toen is doorgegaan. In ieder geval was mijn vader er kapot van bij het aanschouwen van de foto in 't weekblad D'Oriënt, dat hij dagenlang niet wilde praten en zelfs zich afzonderde, want mijn zuster Pauline was zijn lievelingsdochter.
Al met al is het toch verwonderlijk, dat ik na bijna 48 jaar (ik ben nu 62 jaar oud en gepensioneerd P.T.T. ambtenaar) zo onverwachts geconfronteerd word met het verleden en de omstreden foto van mijn zuster Pauline, die steeds in onze huiskamer in Indonesië (Modjokerto) heeft gehangen, doordat ik bij toeval eens ging snuffelen bij een boekhandel, waar ik vrijwel nooit kom. Ik zeg maar, Gods wegen zijn wonderbaar en onnaspeurlijk.

W. J. BLOM

POLITIEK IN TONG-TONG EN NOG IETS

Het wederwoord van JHR, waarvan de laatste zin luidt: "Er is dan ook, behalve onze geachte opponent, niemand die zich over de publicatie van dit ingezonden stuk heeft beklaagd."
Dit laatste wil nog niet zeggen, dat iedereen het er mee eens was. Ikzelf ben het geheel eens met de Heer van Koot. Tong-Tong is zichzelf en geen Elsevier of Haagsche Post.
Ook over Heimwee zou ik graag iets willen zeggen. Heimwee is een ziekte die verlamt.
Wat "men" van ons Indo's heimwee noemt, is gewoon het zich met liefde en dankbaarheid herinneren van ons geboorteland. En "Hot-straf" de mensen, die vergeten, en "Hot-straf" nog veel meer de mensen, die willen vergeten.

F. CRAMER
El Atabal, Malaga

*

TABAK (II)

N.a.v. het artikel van F. Cramer: "Tabak" (T.T. no. 12) nog het volgende: Lempeng in het Soendanese woordenboek van S. Coolsma, 2e druk, 1913, is lempeng reeds genoemd. Wat men in het kamp leerde was goed Soendanees.
Sakodi bako = hoeveelheid stukken gekerfde tabak van 20 lempengs.
Ngeureut bako = tabak snijden (kerven). De vers gesneden tabak is fijn van draad en vormt een "warrig geheel". Dit wordt op palangar = droogrekjes van awi (= bamboe) latjes van ongeveer 70 x 50 cm gelegd (gespreid) en in de zon gefermenteerd. Bij het snijden verspreidt het tabakssap zich door en over de snit en kleeft door indamping eraan vast. Wanneer de tabak aldus een egale kleur heeft gekregen, worden de palanger (= meervoud) in huis/schuur gebracht en de tabak verder wind-gedroogd totdat een zekere - mindere - vochtigheid bereikt is. Dit wordt op gevoel, door ervaring bepaald.
Hierna wordt de tabak verpakt in gedroogde en geplette gebog = pisangstam. De pisangstam heeft - net als de ui, de bloembol enz. z.g. "rokken", maar dan lang.

J. P. JANETTE WALEN, Ing.

*

GORITA JAVANAISE (II)

Als planter kom je van alles tegen en leer je een heleboel "sidelines". Zoals o.a. de sindiran's, sindir = verbloemde spreekwijze, verbloemde uitdrukking .
Eerst de goerita. Uit de tijd van de geboorte van mijn oudste zusje in Batavia, herinner ik me wel zulke dingen aan de drooglijn te hebben zien hangen: een klein lakentje met rijen bandjes aan twee zijden. Later, op de

(lees verder volgende pagina)

PUZZELOGIE

De eerste Tong-Tong puzzle is niet geheel zonder hilariteit opgelost. Behalve ondergetekende blijken er meer te zijn die zich nog nooit aan een puzzle hebben gewaagd. Een dame die ook aan deze tekortkoming leed, belde ons op: "Hoe moet ik die puzzle oplossen?" "Gewoon", raadden we haar aan, "twee schepjes in een kopje en kokend water er op!"
"U fopt mij," zei de dame. "Moet in èlk hokje een letter?" We legden het haar uit. Drie dagen later kregen we haar "oplossing" binnen, er klopte geen letter van, maar het was de liefste oplossing die ooit verzonden werd. Een andere dame vroeg: "Mag ik alleen de slagzin opschrijven?"
"Mag wel, maar er is geen slagzin mevrouw!" "Onzin," klonk het ongeduldig, "elke puzzle heeft een slagzin!" "De onze niet," verzekerden we haar, "geen slagpin, geen slagroom en ook geen slagzin!" Haar oplossing kwam foutloos binnen.
Een mijnheer die zich kennelijk ook voor de eerste keer aan het letteravontuur waagde vroeg schuchter: "Als ik een woord niet weet, mag ik u dan opbellen?" Andere puzzelaars hadden het op de een of andere manier te kwaad en vroegen de maker van de puzzle te spreken. Er bleken heel dubieuze woorden in voor te komen. Alle Indonesische woorden waren echter uit Kamus Belanda van Kramer genomen, een ander woordenboek is nergens in Nederland verkrijgbaar en het was dus onmogelijk om buiten het boekje te gaan. Taalkundig juist bleken sommige woorden ook al niet, zo is er een groot verschil in nors kijken en nors zijn, maar een pietlut die dat niet door heeft. Wie maar lang genoeg nors is, kijkt op het laatst ook zo. En van merengut naar berengut is maar één wenkbrauwfrons. De grootste stad van West Java is beslist niet Sukabumi hoe mooi we het boek van John Knaud ook vinden, maar er viel bij de omschrijving een gedeelte van de zin weg n.l.: "de grootste stad van West Java tussen Bogor en Bandung" en dat is natuurlijk heel wat anders, njo!
Ma'af, ma'af beste lezers, al doende leert men en Rob Vunderink neemt na zijn Indisch debuut revanche door u volgende keer een werkelijk foutloze en moeilijke puzzle voor te zetten.

L.D.

Die vier winnaars deze keer zijn:

J. Halstein, Lekstraat 30-'", Amsterdam;
W. R. Abels, Veeckensstr. 18, Hellevoetsluis;
Mevr. L. v.d. Vlugt, Montfoortlaan 7, Utrecht;
J. v.d. Bom, Hertogenlaan 370, Oosterhout (N.Br.).
Gefeliciteerd met uw Tong Tong waardebon van *f* 25,— !

OPLOSSING PUZZLE

Horizontaal.
1. sabar. 6. Toko. 9 daags. 14. Utopia. 16. TL. 17. Tralie. 18. Koor. 19. Natuur. 20. Leem 21. Altist. 23. Os. 24. Elvira. 26. Jota. 27. Dood. 28. Uier. 30. Naaste. 35. Rama. 37. Me. 38. In. 40 Aula. 41. OK. 42. En. 43. Ira. 45. Eng. 46. Lanterfanter. 47. Bos. 49. Gom. 52. Er. 53. Ar. 54. Etui. 57. Ra. 59. Ma. 60. Ramp. 62. Tropee. 64. Neet. 66. Iona. 68. Rede. 70. Nansen. 72. As. 74. Amanah. 76. Grut. 77. Embara. 78. Nora. 79. Uiteen. 81. Ba. 82. Notoir. 84. Teelt. 85. Dari. 86. Gegai.

Verticaal.
1. Sukabumi. 2. Atol. 3. Bootje. 4. A Priori. 5. R.I. 7. Otto. 8. Klus. 9. Dr. 10. Aalvork. 11. Aleida. 12. Gier. 13. Semarang. 15. Antan. 17. Trede. 22. St. 25. L.O. 29. Ier. 31. Aas. 32. Au. 33. SL. 34. Taxatie. 36. Men. 39. Nanar. 41. Otter. 44. Als. 45. Erg. 47. Berengut. 48. Ora. 50. Ome. 51. Matahari. 53. Apostel. 55. To. 56. Up. 58. Andante. 61. Minuut. 62. Tanen. 63. Eraan. 65. Eenoog. 67. Ne. 69. E.M. 71. Arie. 72. Abba. 73. Sara. 75. Aria. 80. Et. 83. O.G.

---

onderneming bij Tjikadjang (Z. Garoet), was er bij de gatjokploeg (wiedploeg) een vrouw, die moest bevallen. Ze werkte tot één dag vóór de bevalling en was twee dagen nà de bevalling, omwikkeld met een rode goerita weer aan het werk. Zo'n goerita was één enorm lange band van stevige stof (katoen?) waarmee het lichaam van onder de borsten tot even voorbij de heupgewrichten, was omwikkeld. En wel zó, dat midden over de buik de verbindingen waren. Er overheen ging de samping (saroeng). Later meer over sindiran's.

J. P. JANNETTE WALEN, Ing.

HET "DERDE OOG" (I)

Naar aanleiding van het verhaal over het "Derde Oog" in het Kerstnummer van T.T. is het misschien wel interessant te horen wat de oude Hindoes en de moderne wetenschap er van zeggen. De eersten geloofden dat geestelijke verlichting, occulte eigenschappen, helderziendheid, enz. zetelden in een klein orgaan diep in de schedel, bekend als de pijnappelklier. Zij noemden het 't derde oog, omdat het veel meer kon zien en waarnemen, dan de gewone zintuigen.
En wat ontdekt nu de wetenschap niet zo lang geleden? Dat deze zelfde pijnappelklier - lang een raadsel voor de onderzoekers - een hormoon produceert, waarvan de chemische structuur veel lijkt op die van het L.S.D., de bekende drug, die het bewustzijn verruimt. De conclusie ligt voor de hand: dat kliertje heeft iets te maken met bewustzijnsverruiming, met occulte eigenschappen, met paranormale verschijnselen.
Zouden die oude Hindoes dan toch gelijk hebben gehad? Dat lijkt er wel op, zou ik zeggen. En dan zou het verhaal in de Tong-Tong van 15 januari "Hallucinatie of Werkelijkheid", waarbij een jongen van 10 jaar de meest onwaarschijnlijke dingen ziet, best op werkelijkheid kunnen berusten. Evenals dit het geval is met zovele andere verhalen over vallende stenen, goenagoena, in de rubriek "Voetstappen in 'n andere wereld".
Een werkelijkheid weliswaar, die voor gewone mensen met gewone zintuigen onwerkelijk is, maar desalniettemin: onvervalste werkelijkheid...... zij het in 'n andere wereld.

J. D. PASTEUR

"HET DERDE OOG" (II)

Sta mij toe een bescheiden reactie te geven op het ingezonden stukje van E. C. Berg in uw blad dd. 15-1-'77, die zich door het knap geschreven verhaal over het Derde Oog door P. Regensburg zo liet meeslepen, dat zij, of is het hij, er beslist wel meer over had willen horen en het jammer vond dat het verhaal geen vervolg had. Tja... jammer... een boek zoals "De Doden Spreken" zal er ook wel niet veel over kunnen zeggen. Welaan, ik kan het niet langer verzwijgen. Ook ik bezit een derde oog en wil u vertellen wat dat oog mij doet zien over een onderwerp dat ons allen na aan 't hart ligt: "De toekomst van een snel naar zijn eind toestormend mensengeslacht op een vervuilde, vergiftigde en verziekte aarde". Waar men de klok niet meer kan terugdraaien omdat het daarvoor al veel te laat is. Waar moraal en dingen die vroeger waarde bezaten, overboord zijn gegooid, omdat in deze tijd alles mag, al is het nog zo smerig en mensonterend. Daarom is het eigenlijk niet vreemd dat in zulk een wereld een wereldomvattende geldontwaarding, werkeloosheid, zelfzucht, misdaad en bedrog bijna als vanzelfsprekend worden aangenomen en dat er voor werkelijk opofferende liefde nauwelijks meer plaats is. Gaat de mensheid, omdat ze niet **wil** zien of horen, zo de ondergang tegemoet?
Wees toch waakzaam, zegt mijn derde oog, want als een boom in bloei staat weet je toch ook zeker dat het voorjaar is? Wees toch waakzaam, zegt mijn derde oog, wil je dan werkelijk met deze wereld ten onder gaan?
Denk aan je kinderen. Mijn derde oog kijkt helder en duidelijk en doet mij nog veel meer zien en heeft mij nog veel meer te zeggen en heeft wel een vervolg, iets voor E. C. Berg misschien of anderen?

C. STEKETEE

ETENS- EN WETENSWAARDIGHEDEN (I)

Makanan Indonesia dan Tiong Hwa.

Mocht U het nog niet weten, dan weet U het nu. De marketing-manager van een groot conserven bedrijf in Baarn, zei het volgende en ik citeer: "De rijsttafel is een uitvinding van de Toean Besar die 's avonds op zijn koloniale veranda in Indië zat en de djongos de ene schotel oosterse lekkernij na de andere liet aandragen. In die tijd werd de rijsttafel een alledaags gerecht voor de koloniaal. Voor het volk was het nog een feestmaaltijd. Nasi was een mengsel van rijst en overblijfsels van de rijsttafel en werd de dag erop als ontbijt door het personeel genuttigd." Einde citaat.

Typisch. Als men het in dit land heeft over "nasi", dan wordt bedoeld gebakken rijst of nasi-goreng. (Als ik het heb over "kentang", dan bedoel ik patates frites en geen kentang ongklok!) Probeer niet het ze uit te leggen, het lukt je niet. Meneng waé = ik blijf maar setil). Hoe noemt men eigenlijk de gewone gekookte of gestoomde rijst?

Men spreekt ook van "kokosmelk", als klapperwater of de vloeistof waarmee de klapper is gevuld, wordt bedoeld. Men kent het woord "klapper" ook niet, maar zegt "kokosnoot". Evenmin pisang of katjang, maar banaan en pindanoot! Piet, klim eens vlug in de bananestruik om wat pindanoten te plukken! Gek hè? Dat men het rijpe vruchtvlees van de klapper raspt en vervolgens uitperst, waarna men een spierwitte vloeistof krijgt, welke men "santen" of klappermelk noemt, weet men niet.

Ik heb nog wat moois voor U. Uit een krant. "Pa in de keuken" door Lucullus. Ik citeer: "Bami. De post brengt mij een briefje van onze vriendin hier. Een beloofd recept van bami. Ik onthoud u dit niet. En schrijf voor u op: Een groene of witte kool heel fijn snijden en in (gewone) olie smoren. Olijfolie past volgens haar niet. Goed uitgelekte fijngesnipperde prei op de kool doen. Doe daar twee eetlepels kerriepoeder bij en dezelfde hoeveelheid gemberpoeder. Laat dit alles smoren, maar zo dat het geen pap wordt.

Een stuk varkenshaas, twee stukken rundvlees en een stuk lamsvlees braden we in plakken. Licht zouten. Als het vlees afgekoeld is snijden we dat in blokjes. Snijd twee plakken gekookte ham in kleine stukjes. In een pan kokend water doen we de bami (in Frankrijk mag u de pâtes gebruiken). Hooguit vijf minuten, zoals je tong filets kookt. We gieten de bami af (zij spoelt ze NIET koud af, in een vergiet!) en mengen alles door elkaar. Doe er een theelepel suiker in en wat ketjap. Aan tafel doet iedereen er naar smaak nog ketjap in, sambal bij en citroensap op. Denk er aan", zegt ze, "de citroenen in de lengte snijden." Einde citaat.

En hier volgt een ander recept, maar dat is van mej. W. C. Keyner!

Bamie met saus. ½ kattie gekookt varkensvlees, 1 kattie droge mie, 10 cent garnalen, 10 stuks rode uien, 10 stuks bawang poetie, 4 à 5 eetlepels reuzel, fijn gesneden reboeng, selderie, daon bawang, polong, koetjai, tauge, ketjap, peper, en zout naar smaak.

Bereiding. Men weekt de mie ruim een kwartier in koud water, haalt ze daarna met reuzel van elkaar en laat ze een paar minuten stomen. De garnalen worden gepeld en het varkensvlees in kleine stukjes gesneden. Nu fruit men de bawang poetie in de reuzel lichtbruin, voegt hierbij de bouillon, de groenten, de garnalen, het varkensvlees, de ketjap, de peper en het zout: de mie doet men het laatst erin. Op de pasar kan men soms verse mie krijgen: mie mag niet te lang gekookt worden. Als men de bamie opgeschept heeft, doet men wat gebakken uien erop.

Bamie goreng. Precies dezelfde bereiding, doch met heel weinig bouillon. Men kan ook een weinig fijn gemaakte tautjo in de bamie doen.

Lieve mejuffrouw Keyner: ik ga maar met u mee ja? Dan hoef ik geen witte en groene kool te eten, proef ik de garnalen, de bawang poetih, de reuzel (geen gewone, geen olijfolie, maar reuzel) geen kerriepoeder, geen gemberpoeder, geen rundvlees en geen lamsvlees, maar bamie, zoals die behoort klaargemaakt te worden ! ! !

G. H. BARTMAN

Indonesisch leren van Tante Koes (VII)

DE TUIN.	KEBUN.
- (ik heb) Goede mest, mevrouw!	- Pupuk bagus nyonyah!
- Hoeveel kost het de mand, Pak?	- Berapa sekeranjangnya, Pak?
- Driehonderd.	- Tiga ratus.
- Goed. Breng het maar naar achter. Doe het onder die nangkaboom.	- Baik. Bawa saja kebelakang. Yah, dibawah pohon nangka itu.
- Zo'n grote boom en hij bloeit nog niet eens, mevrouw	- Pohon sebesar ini belum juga berbuah ya nyah?
- Dat is het (probleem) nu, Pak. Iedere keer als de vruchten zo groot zijn als mijn duim, verdrogen ze en vallen af.	- Itulah Pak. Tiap kali berbuah sebesar ibu jariku, mengering lalu jatuh.
- Hebt U kippe - afval, mevrouw?	- Apakah nyonya mempunyai pupuk ayam?
- Kippe - afval? Waarvoor?	- Pupuk ayam? Untuk apa?
- Om uw boom te bemesten. Bedekken met klappervezel en droge bamboebladeren. Daarna verbranden. Als hij nog geen vruchten draagt, mag U mijn hals afsnijden.	- Untuk memupuki pohon nyonya. Ditutup dengan sabut kelapa dan daun bambu yang kering. Kemudian dibakar. Kalau tidak berbuah, boleh potong lèhèr saya.
- Kun je morgen terugkomen? Neem tegelijk kippe-afval voor me mee.	- Apakah Pak Bon besok kembali? Bawakan sekali pupuk ayam.
- Het is beter om op het begin van de regentijd te wachten. Dan kan de as tot aan de wortels door dringen. Aan het eind van de moeson moet het herhaald worden.	- Lebih baik tunggu sampai awal musim hujan. Biar abunya bisa meresap sampai akar-akar-nya. Nanti pada achir musim diulangi lagi.
- Vanwaar weet je dat toch allemaal?	- Darimana Pak Bon tahu semua itu?
- Ik heb bij meneer van der Sluys gewerkt. Hij is landbouw consulent.	- Saya dulu bekerja pada tuan SLès. Dia lambau.
- Ach, dan kan je wel een voorlichtingsbureau voor planten oprichten.	- Wah, kalau begitu, Pak Bon bisa mendirikan biro konsultasi pertanaman.
- Wat is dat, mevrouw?	- Apa itu nyah?

Landbouw consulent = Insinyur Perkebunan. Pak Bon = afkorting van Pak kebon = tuinman. Lambau = verbastering van Landbouw. Alles wat betrekking heeft met bomen en planten wordt lambau genoemd.

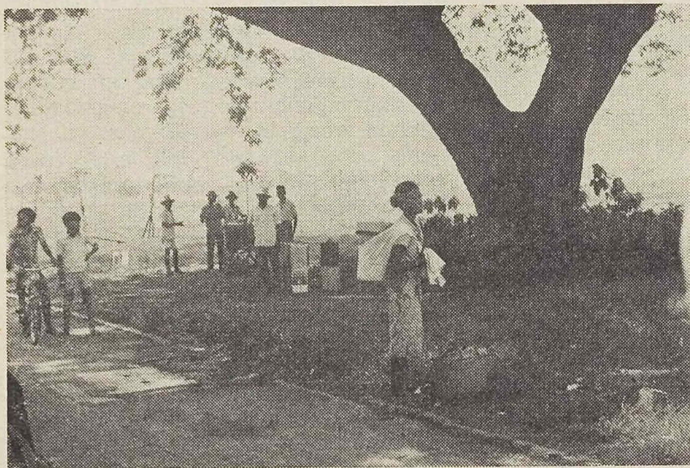
Weerzien met Indonesië

Win een prijs van *f* 50,— met Uw vakantie-foto's uit Indonesië. Stuur ze naar Tong-Tong waar om de 3 maanden de leukste en origineelste foto's worden uitgezocht en gehonoreerd. Liefst zwart-wit afdrukken of scherpe, gekontrasteerde kleurenprints.

"Wat heb je nou aan je fiets hangen, man?" Pisangverkoper in Ujung Pandan. Ingezonden door J. Herben.

De bus in Jakarta stopte om de toeristen de gelegenheid te geven om het Nationaal Monument te fotograferen. Mevrouw M. Inkenhaag-Wezenbeek nam liever een plaatje van een nationaal momentje: verkopers in de schaduw van een prachtige regenboom.

Familie Bonora zag na 16 jaar het mooie geboorteland weer. Zij genoot van al het gewone en dagelijkse, maar zag nu met andere ogen de wonderlijke schoonheid van Bali en zijn vele tempels.

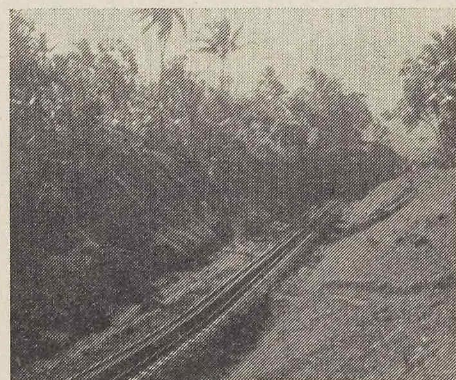
WEERZIEN MET INDONESIË

Na 25 jaar in de vreemde vertoefd te hebben, heb ik dan (na veel wikken en wegen) de stoute schoenen aangetrokken en heb ik mijn land van herkomst bezocht. Helaas voor maar één maand. Na alles, wat ik erover gelezen, gehoord en mentaal verwerkt heb, is het voor 100% meegevallen.
Een woord van lof voor het Garudapersoneel is hier wel op zijn plaats. Ik had de vreemde sensatie helemaal niet "weg geweest" te zijn. Mijn eerste reactie was: "Gode zij dank, ik ben weer thuis". "Terug van weggeweest".
Ik heb meteen, al de éérste dag, Jakarta te voet verkend. Als je dan ook de moeite neemt om niet de rijke toerist uit te gaan hangen, maar alles te voet te gaan afleggen, dan kom je tot de ontdekking dat deze stad en zijn bevolking in feite en ondanks alle veranderingen, toch het "oude Betawie" is gebleven.
Wat moet ik van het eten zeggen?!! Ik kan er géén woorden voor vinden. Mijn God, wat is verse durèn toch verrukkelijk. Ze verwijten ons Indischen weleens, dat wij alléén over eten kunnen praten!! Hoe kan het ook anders?! Waar ter wereld kan je zo'n enorme verscheidenheid aan gerechten, spijzen, vruchten krijgen en zo lekker toebereid als in ons Indonesië? En het wordt nog precies zo gemaakt als 30 jaar geleden.
Een ander onderwerp moet me nog van het hart. Men heeft het hier in Europa nog steeds over die achterlijke, onopgevoede en ongeciviliseerde "derde wereld" bevolking. Welnu: de Europeanen gedragen zich als de barbaren. Ik heb me weleens doodgeschaamd om de houding en gedrag van van de als hippie geklede tourist. Ze moesten eens weten wat de Indonesiërs over hen denken. Alleen is de Indonesiër te beschaafd en te opgevoed om het te laten merken. Ze hebben mij geen groter kompliment kunnen geven dan door te zeggen: "Mijnheer, U bent één van ons".

J. v. H.

Wie herkent dit tandradbaantje ??

(inzending: Truus v. Rijn)

Oplossing: Juist ja, het tandradbaantje bij Wendoet.

DOKTER IN RUTENG (II)

Blanke medicijnman bleek ook voortreffelijke regenmaker.

In ons nummer van 1 december jl. verscheen de eerste van een serie brieven, die dokter J. M. A. van Groenendaal, als gouvernementsarts geplaatst in Ruteng, West Flores, aan familie en kennissen in Nederland schreef over zijn verblijf en werk in dit voor de meesten onzer onbekende stukje Indonesië. Hiernevens opnieuw een (groot) fragment uit een brief van dokter Van Groenendaal (en zijn vrouw Adri, eveneens arts) aan Nederlandse relaties.

Ruteng, 18 oktober 1951. Ik ben van plan om er weer op uit te gaan, maar moet dat plan een paar dagen uitstellen, omdat het gevolg door omstandigheden moest worden veranderd. Mijn hoofdmantri is nl. met spoed vertrokken naar Menado, omdat zijn vader zaliger is geworden en hij daardoor promoveerde tot hoofd van de familie en nu de nalatenschap moest gaan regelen. Moet ik een ander meenemen en dat kost een beetje extra tijd. Mijn nieuwe coadjutor woont in Rekas en dat is drie dagreizen te paard van Ruteng.

Gaan we dus in plaats van 10 Nov. op 15 dezer op pad. We nemen Adri mee. Deze keer is de tournée zó ingericht, dat ze zonder bezwaar mee kan komen. Ik blijf overal een extra nacht over en de dagmarsen zijn niet zeer lang. Alleen kunnen we last hebben van een paar kali's als ze bandjirren, maar men moet maar hopen, dat ze zich fatsoenlijk houden. Erover kan men alijd nog wel met een betrouwbaar paard, maar mijn ouder beest is zeer mager en doodmoe thuisgekomen van de laatste trip, waar we door het hongergebied van Biting, Riwu, Radjong en Rembang trokken. Er was nog nergens regen gevallen en alles was kurkdroog. Nergens was een sprietje gras voor de arme binatangs en de service was zó allerberoerdst, dat we in de meeste bivaks geen wacht kregen; moesten vechten om koelies, geen paardevoer werd verzameld en ook het brandhout en water niet werd gebracht. Op deze manier lijden man en beest veel te veel en omdat we medelijden hebben met onze viervoetige beesten, hadden we het niet met de tweevoetige. Wij komen daar voorlopig zeer stellig NIET terug. Daarbij is het terrein zeer moeilijk en heeft een hellingsamplitudo, die de 500 m. te boven gaat. Er is geen vlak stukje in. Men daalt bij voortduring diep in dalkommen, klautert over de keien van de kali, die op de bodem van elk van die dingen kronkelt, klimt er weer uit en zakt weer in de volgende. Er is daar alleen nog hout over in de kloven van deze riviertjes. De rest van het terrein is een oneindige onafzienbare alang-alangvlakte. Daarop brandt de zon met de haar hier eigene intensiteit. Je snapt wel, dat de paarden, en niet minder de mensen hier heel wat te verduren hebben en dat men zich witgloeiend kwaad maakt, als aan het eind van zo'n dagreis niets wordt gedaan van de dingen, waar we recht op hebben. Inplaats dat de klojangs blij zijn, dat wij ons de moeite geven om hen in hun onhygiënische, stinkende en afgelegen krotten te komen opzoeken en dat tonen in de vorm van de kleine diensten, die overigens geen gunst zijn, doch voorschrift van de pemerintah, die ons goed recht zijn, ziet men geen spoor van de plaatselijke opperhoofden, die er ook ex officio MOETEN zijn, en van hulp is in de regel geen sprake. Dit maakt het werk, dat toch al niet gemakkelijk is, tot een last waar men een afkeer van gaat krijgen. Dit schorum zonder een spoor van sociaal gevoel en penghasian is de moeite niet waard. Wij maakten een dagtocht van tien uur rijden, ruim 50 km (men kan niet sneller rijden in dit terrein en als we niet constant doorgereden hadden, waren we in geen 15 uur aangekomen, waar de meesten over die trip berg-op en berg-af twee dagen doen) en mochten toen zelf voor onze paarden zorgen, hout zoeken en dergelijke. Dat doe je maar ééns, natuurlijk! Alleen mijn persoonlijke koelies kwamen die dag nog aan het einddoel, zodat we tenminste een mok koffie kregen en slapen konden. De rest kwam de volgende dag tegen tien uur aanzakken. Als mijn hoofdmantri en ikzelf ook niet zulke uitstekende paarden hadden, dan hadden ze het op de laatste tournée afgelegd. Zo zijn b.v. de paarden van onze twee jongste employé's helemaal niet aan het eind gekomen. Ze legden het onderweg af. Op de laatste dag van de ritten kreeg ik een paard te leen. Ik zond mijn eigen paarden Juni en Juli aan de lijn vooruit. Het paard, dat ze wel zo lief waren geweest, om voor mij af te staan was vet. Dat had me te denken moeten geven, maar ik ben niet bang op een knol en eraf krijgt hij me niet. Toen ik opsteeg, ging iedereen opzij in de verwachting, dat het beest er vandoor zou gaan. Dat verwachte ikzelf ook en nam de nodige maatregelen om daar tegen te kunnen. Inplaats daarvan vliegt het beest meteen recht omhoog en slaat meteen achterover met mij eronder.

In een onderdeel van een seconde was alles gebeurd. Ik maakte een smak van belang en ik verzeker je, dat enige honderden kilo paard een aardig gewicht is, om op je body te krijgen. Mijn bril vloog enige meters weg, maar was niet kapot. Ikzelf was ook niet kapot, maar het is nu ruim een week geleden en ik kan nog niet bukken zonder te vloeken. Ik liet dadelijk mijn jonger paard Juli halen en steeg daar op. Dat is een van mijn heldendaden. Die dag reden we maar drie uren, maar voornamelijk in dalen. Dit is geen prettige manier van rijden, vooral niet als de helling naar beneden meer dan 30 graden wordt. Het ging echter wel. Ik hoorde later, dat iedereen op die helling afstijgt en het paard leidt. Wij deden dat echter niet en ik zou het ook niet hebben kunnen doen. Men zakt op die afstand ruim 700 m. Qua natuurschoon was de tocht werkelijk wonderbaar en ik ben er daarom niet rouwig om hem te hebben gemaakt. Ik offer er echter geen paard aan op. Juli moet zeker twee maanden rust hebben en daarom is het maar goed, dat de nu volgende trip de laatste van het seizoen zal zijn en ik daarna nog één tocht maak door Ngada vóór daar de zware regens inzetten. Daar heb ik andere paarden voor. Wat die regens betreft, daar moet ik je nog een mop van vertellen van de laatste trip. We kwamen aan een oord en dat heet Naun Kadjang. Er is een school. Wij gaan altijd naar plaatsen, waar een school is, omdat ik door het nazien van de hele kinderschaar een betrouwbare indruk krijg van de algemene ziektetoestand van het gebied, waarin ze ligt. Ik heb dit jaar toch minstens 10.0000 kinderen nagezien. Het gaat gemakkelijk, want men heeft ze altijd ter beschikking en het kost niets, ook de obat kost niets. Een soort premie op 't naar de school zenden, hetgeen vrijwillig is, omdat er nog geen schoolwet bestaat en er voorlopig ook niet komt. Ik vraag steeds ook naar het aantal meisjes, dat op een school gaat. Dat geeft ook een indruk van bepaalde toestanden. Neemt men aan, hetgeen bijna overal uitkomt, dat er meer meisjes op een populatie overblijven, dan jongens, dan is het naar de school zenden van de wanita (een veel te mooi woord voor deze stinkende en steeds overvloedig onder schurft, luizen en fram. bedolven stakkertjes) nog zeer matig is. Boven de derde klas komen ze vrijwel nooit. De leefijden in de klassen zijn ook niet in overeenstemming met de klas.

Maar ik begon met bij het onderzoek van een school de klassen streng te gescheiden te laten opdraven, zag ik al gauw, dat dit niet de minste zin had. Men ziet kinderen van 12 jaar in

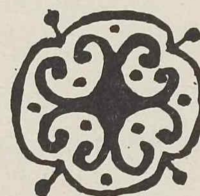
de eerste èn in de 5de klas, als die er is. Soms zenden ze de kinderen eerst naar de school en houden ze er jaren lang weer vandaan om ze er als het hun past te gelegener tijd weer eens heen te sturen. Het gaat later met de verworven kennis precies zo als het gaat in de hogere regionen. Als het diploma is verkregen, worden de boeken met een ver hoorbare klap dichtgesmeten en men kijkt er zo lang men leeft, verder nooit meer in.

Ondanks de school is het aantal buta huruf (letterblinden of analfabeten, als je het woord niet mocht kennen) zeer groot, ook onder de bekleders van een ambt in de periferie. Daarom is de z.g. djurutulis in een kampong een man van grote betekenis. In het land der blinden is éénoog koning. Maar ik was niet van plan om een tirade op de kennis der massa te houden, maar je een mop te vertellen. Dat oord Naun Kadjang heeft z'n naam te danken aan twee kampongs, waarvan de combinatie der namen de naam van de school maakte. Er is nl. ter plaatse alleen één school en de kampongs liggen er beide een eind vandaan. Het is in het ergste hongergebied van Biting, waar elk jaar honger is. Vandaar de naam lapar biasa. Overigens hier niet zó wonderlijk, omdat het volk er zeer weinig werkt. Ze gaan niet vóór negen uur of later naar hun tuinen. Toen wij er kwamen en bij de meester binnenreden, was 46% der kinderen absent. Het was in de omtrek uncanny stil. In de kampongs waar anders altijd leven en bedrijvigheid is, heerste stilte des doods. Mijn mensen voelden zich zeer weinig op hun gemak. Al het volk was de bossen in om raut (ondo is de maleise naam en het is een soort knolgewas) te zoeken en ze hadden de kinderen meegenomen, omdat ze toch geen bekal er voor hadden. De kinderen komen vaak van vrij ver naar de school en blijven daar dan in, wat ze believen te noemen, een asrama.

Deze asrama's zijn meestal bambu of houten loodsen en bestaan uit een huis, meest met een lek dak en een bale-bale. Ik heb reeds meer dan genoeg hierover gerapporteerd en vertel er hier maar niet meer over. Annex aan de "asrama" is een dapur. Dat is ook een huls van bambu of afgekeurde planken, meest met een nog lekker dak en daar moeten de hummels dag-in, dag-uit zelf hun eten koken. De bodem van de dapur is moeder aarde en daarop heeft men een aantal kookplaatsen. Dat zijn enige stenen waarop men een aarden kruik kan zetten en waar men met hout een vuur onder en tussen maakt. Eenmaal per week of eenmaal per veertien dagen gaan de kinderen terug naar hun kampong en halen daar dan de bekal (mondvoorraad, fourage, wat je het wilt noemen) voor de volgende termijn. Deze bestaat meestal uit niet veel anders dan ubi kaju, djagungkolven, soms een beetje groente voor een of twee dagen en in zeldzame gevallen wat beras. Als er lapar is dan is er niets mee te geven en blijven de kinderen thuis om mee te gali in de bossen naar raut. Wel zo was Naun Kadjang. 's Avonds kregen we bezoek van de jonge onderwijzer, de oude was weggegaan om eten te zoeken in een andere kampong en van een verre kampong was er een kepala komen mampirren. Als ik zeg 's avonds, dan meen ik na de middag en het zal ongeveer 3 uur zijn geweest. De grote droogte kwam ter sprake en ik hoorde, dat er nog geen regen was gevallen. In geen maanden. Toen zeg ik zo langs mijn neus weg: "Oh, dat is toch kassian voor jullie, maar het is voorbij. Wij brengen niet alleen obat, maar ook regen. Wacht maar even". Laat nu ruim een uur later de lucht betrekken met dikke donderwolken en vlak boven het bivak een geweldig onweer losbarsten met de donder pats boven op de bliksemflikkeringen en wat in vele jaren niet was gebeurd, de regen werd ingeleid door een hagelstorm. De brokken ijs, die er neervielen waren zo groot als knikkers en niet rond, doch gewone brokjes ijs. Daarna stak een storm op en viel er een regengordijn drie uren lang, zoals men dat hier kan hebben. Alles in ons lekke bivak was kletsnat, mede door de wind, die het water naar binnen sloeg en de alang alang atap, een dun laagje overigens (men is hier gauw tevreden als het werk voor een ander is) van het dak veegde. Onze paarden, die buiten aangebonden stonden om te proberen hier en daar een sprietje gras af te grazen, werden van dat hemelbombardement zeer onrustig, doch er ging er gelukkig geen vandoor.

De volgende dag gingen we verder naar een oord, dat Radjong heet en waar ook nog geen regen was. We kwamen er tegen de middag en beloofden er regen voor die dag. Prompt antwoordde Pluvius met vier uren stortregen. Deze keer zonder ongelukken voor ons, want ik zette de aanwezige overheid direct aan het repareren van het dak en het lekte heel wat minder dan de vorige dag en niet op mijn veldbed. Er was alleen maar regen. Geen hagel en geen donder. Twee dagen later in Mok herhaalde zich dit merkwaardige fenomeen nogmaals. Wij zijn nu de erkende regenmakers van de streek. Met dat al is het toch een verbazend vreemd verschijnsel. Hoe komt het?!

Bali

Bericht aan toekomstige bezoekers van het eiland BALI en aan hen die familie, vrienden, kennissen of klanten hebben die genoemd eiland gaan bezoeken......
Hoewel het zelden voorkomt dat iemand onvoldaan terugkeert van een bezoek aan Bali, blijken de meeste bezoekers die op een reisorganisatie zijn aangewezen te hebben gemist wat een hoogtepunt van kunstgenot had kunnen zijn. Bedoeld is hier de PURI LUKISAN "RATNA WARNA" te Ubud in welk museum voor hedendaagse kunst de mooiste werken van overleden en nog levende schilders en beeldhouwers zijn ondergebracht. De reden waarom die belangrijke bezienswaardigheid veel wordt overgeslagen is omdat de gidsen er niets aan verdienen! Zou het museum hun geld toestoppen, dan zouden ze u er wèl brengen......
Een andere reden zou nog wel eens kunnen zijn dat u, na een bezoek aan dit prachtige, door de bekende Nederlandse kunstenaar Rudolf Bonnet ontworpen en ingerichte, museum wel eens zou kunnen gaan onderscheiden wat voor minderwaardig spul als "Bali-kunst" wordt aangeboden op verkooppunten waarbij de gidsen financiëel betrokken zijn.
V.I.P.'s die Bali bezoeken worden zonder uitzondering naar dit museum gebracht. Ieder ander die Bali bezoekt moet er op stáán dat dit museum in Ubud alsnog in het programma moet worden opgenomen als het er niet al op prijkt. Het in de hand werken van onbekendheid om daarvan misbruik te maken is een kwaad dat niet genoeg kan worden aangepakt - ook in gevallen als hier bedoeld.
Laten zij die het museum hebben leren kennen anderen op het bestaan ervan wijzen zodat dit onderdeel van toeristenbedrog geen doorgang zal kunnen vinden.

H.S.

Herinneringen van een Soerabaiaan

Zoals ontelbaar velen heb ik mijn hart in ons Indië achtergelaten; op Java geboren en getogen, en op mijn 53e jaar naar Tanah kodok. Soerabaia is DE stad voor mij; er tussen door ook wel Djokja, met zijn heerlijke sfeer, nasi goedek en nasi langi; je sterft staande van de lekkerheid. Ik heb S'baia (op de K.E.S. spraken wij kortaf van S'b) zien opbouwen; heel Tandjoeng Perak heb ik zien opspuiten en opbouwen. Ook geheel Ketabang, dat nog kampong was en waar wij als padvinders fietstochten maakten. Later kwam de verbinding van het verlengde van Palmenlaan (voorbij ijspaleis Zanggrandi) inmiddels de Japanse brug" naar Ketabang. Op weg naar de Simpangschool vanuit Scheepmakerspark zochten wij op het terras van de Simpang-bios naar lege limoenflessen vanwege de glazen knikkers erin, naar tjap korek en filmsterplaatjes en tapijtjes in lege Westminster-sigarettendoosjes. Van de Krangan-bioscoop weet ik nog dat aan de achterkant van het doek een 2e zaal was voor inheemsen, de klas kambing. Dan zeiden wij: "Die lui zien de film achterstevoren, van het einde naar het begin toe". (sic). Bij alle bioscopen kreeg je toen de programma's van de film met complete beschrijving van de inhoud bij de ingang cadeau. Zoals: Stingaree, Maciste, Eddy Polo, De gebroken munt, Nibelungen, enz.

Tegenover het Gouverneurs kantoor stond het paleis van Justitie (later de Japanse Kempei Tai).

Een avondfoto maakte ik ter gelegenheid van de 50-jarige herdenking van Edison, 1879-1929. Hier stonden ook 4 bioscopen: de Sirene, Johannes, Orion, en nog een. Wij kijken onder het viaduct in de richting van de stadstuin (met klok), de H.B.S. en de 4-sprong bij Lindeteves Stokvis. Op Gemblongan had je ook de ijs-salon Tutti Frutti, ook erg lekker. Whiteaway is later uitgebrand en nooit meer opgebouwd.

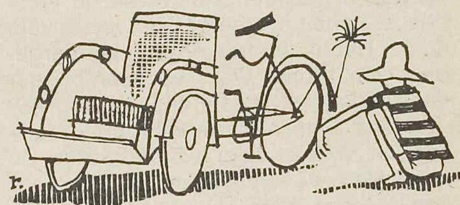
De kali Brantas was in mijn jeugd een brede rivier, nu is ze nog maar een brede slokan, geheel dichtgeslibt.

Ook liep toen de stoomtram door de stad en naar Oedjong. Veel later vervangen door de electrische tram. Tijdens mijn studie-jaren op de K.E.S. had ik nog theorie op Soeloeng, achter Pröttel, en praktijk op Sawaän. En dan stonden wij voor Pröttel te kijken naar de keetjes, die langsfietsten naar de H.B.S. Eens toen wij daar stonden, zagen wij een oploop aan de overkant. Daar stond de stoomtram en er naast lag een meisje op de grond met één been afgereden. Ze had nog geen pijn, die kwam even later, maar ik heb die dag mijn brood niet kunnen eten.

Alle scholen hadden petten met insigne; ik ook, gekocht bij Savelkoul, bij Aloon-Aloon Tjontong. En trots! Vooral als je een keetje ontmoette en dan doppen, haweldih! Tussen haakjes, G. Bartman, weet je nog, importeur van onze oude H.D.'s was van Laar op Toendjoengan.

Tot slot: De eerste dierentuin was een gewoon woonhuis, op Peneleh(?) van de heer Kommer. Hartstikke vol met kratten met slangen, van kleine tot Phytons toe, en nog andere dieren. Naar verluidt was hij al zo dikwijls gebeten, dat hij immuun was voor het vergif. Later kwam de grote dierentuin bij Wonokromo, waar hij ook baas was. Soedah, je kunt wel doorgaan, maar habis perkara maar.

K. M. GRAICHEN

Pas 150 graven overgebracht van Kobong in Semarang

Zoals reeds eerder gemeld zal, in verband met het plan om op het complex van de begraafplaats Kobong in Semarang een vismarkt te bouwen, die begraafplaats opgebroken en verplaatst worden naar Kedungmundu.
Suroto, het hoofd van de Afd. Begrafenissen van de Gemeentedienst, vergezeld van de Public-Relationsman van Semarang, deelde op een vraag onzerzijds mede, dat de graven, die opgebroken zullen worden, zich bevinden in het westelijk deel van genoemde begraafplaats, nl. de blokken A, B en CHR, met een oppervlakte van 2,2 ha en 6000 tomben bevattende.

Dank zij welwillende hulp van de heer Wahjoedo, hoofdredacteur van het dagblad "Suara Merdeka" in Semarang en een onmisbare sobat van Tong-Tong, kregen wij dit artikel over de opruiming van de begraafplaats Kobong. Vele Semarangers zullen hier zeker belangstelling voor hebben.

Bovengenoemd kerkhof werd aangelegd bij de komst van het Christendom in Semarang omstreeks de jaren 1700, terwijl het jongste graf dateert van het jaar 1969. Het grootste deel wordt gevormd door graven van Hollanders.

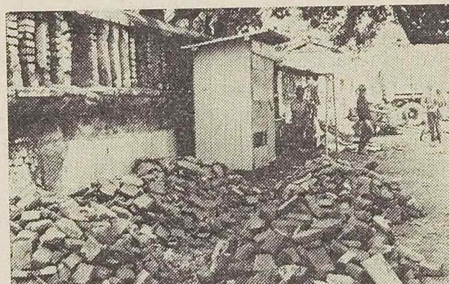
De bestaande plannen tot opruiming van de graven roepen natuurlijk vraagtekens op in die bevolkingsgroepen, die de Christelijke godsdienst belijden. Velen van hen vragen zich af of de graven van hun overleden familieleden ook opgedolven zullen worden en waar ze bij overlijden hun gezinsleden zullen kunnen begraven. Volgens Suroto is genoemd kerkhof reeds vol, maar als er slechts enkele bij zullen komen, dan kunnen die wel worden ingeschoven. Om het volraken te ondervangen is in Bergota reeds een nieuw blok geopend voor Christenen. Toch blijkt dat het in april '75 geopende blok nu ook al te klein is, terwijl het nog niet eens een jaar ter beschikking is. Verder zegt men, dat het stadsbestuur van Semarang nu een areaal ter grootte van 7 ha gereed maakt in Kedungmundu in Semarang Oost, dat behalve voor het overbrengen van de stoffelijke resten van Kobong ook nog dienen zal voor nieuwe Christelijke graven.

De door de Burgemeester vastgestelde tijdslimiet van 6 maanden voor het opbreken van het gedeelte van de begraafplaats Kobong loopt over enkele dagen af. Toch blijkt, dat er aan veel graven nog niets gedaan is.

Van de 6000 tomben zijn er pas 150 overgebracht en daarvan nog niet eens alle naar Kedungmundu, zoals door de Burgemeester bepaald. Sommige familieleden hebben de weggehaalde stoffelijke resten verbrand en de as naar Nederland gebracht, of naar buiten de stad. Ondertussen ligt het grootste gedeelte er nog als vroeger bij, alleen de antiquiteiten zoals mooie beeldjes, tegels en andere waardevolle voorwerpen zijn gestolen. De verlate overbrenging van de stoffelijke resten naar Kedungmundu is volgens Suroto o.a. veroorzaakt doordat het nieuwe terrein nog niet helemaal klaar is. Voor genoemd terrein, dat als kerkhof is bedoeld en dat de vorm heeft van de letter D, moet nog schadeloosstelling worden betaald aan degenen, die de grond hebben bewerkt. Zo komt het dat bij het overlijden van een Christen het stoffelijk overschot tussen nog niet opgedolven graven wordt ingeschoven. Over het probleem of ze later ook overgebracht zullen worden, wist men nog niets te zeggen, aangezien slechts de instructies van de Burgemeester van Semarang worden opgevolgd.

Op de vraag of er een mogelijkheid voor de nabestaanden bestaat om de stoffelijke resten van familieleden zelf weg te halen, deelt Suroto mee daar geen bezwaar tegen te hebben.
In de stad wonende familieleden, die zelf de graven willen opdelven, moeten daarvoor toestemming vragen aan de

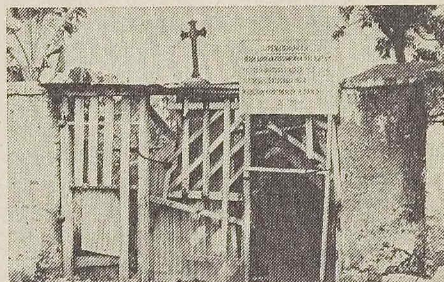
(lees verder volgende pagina onderaan)

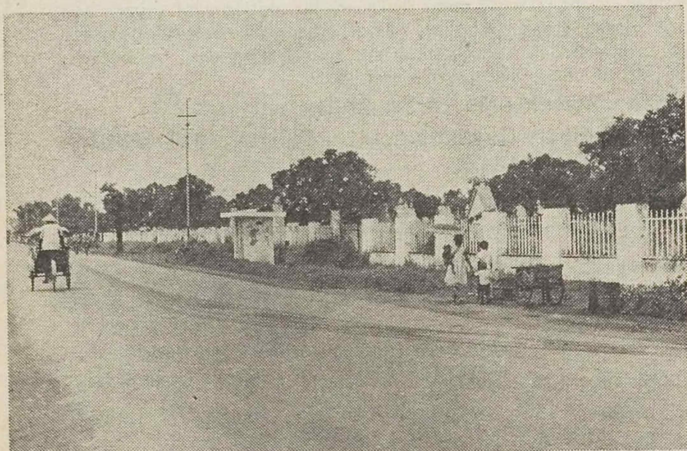
Gedeelten van blok B dat reeds begonnen is met de ontruiming.

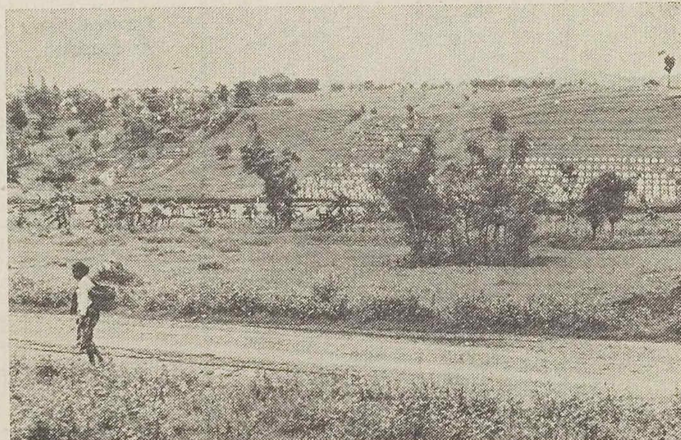
Idem blok A.

Een aankondiging van de gemeente Semarang, bij het graf Kobong, waarin staat dat blok A en B vanaf oktober 1974 gesloten zijn.

Frontaanzicht begraafplaats Kobong. Niet alles zal ontruimd worden, alleen de afdelingen A, B en CHR.

Kedungmundu, 10 km ten Oosten van Semarang. Op deze heuvels zal de nieuwe begraafplaats komen ter vervanging van Kobong.

Ik herinner me . . . .

......die prettige en gezonde vakanties, die ik in Salatiga heb doorgebracht. Mijn ouders hadden daar in de "goede" jaren, vóór de malaise 1929, een buitenverblijf ter beschikking, die de schone naam droeg van "Dulce Domum". Het was inderdaad een zoet tehuis, gelegen bovenop een helling van de weg, die van Salatiga leidde naar onder andere, het bekende natuurzwembad Moentjoel.
Aan de rechterzijde was het huis door een hoge witte muur gescheiden van de naburige kampong. Aan de huiskant liep daar van voor tot achter een overdekte en verlichte galerij, grenzend aan de slaapkamers. Ik zie nog vóór me die milliarden larons, die daar na de eerste regens kermis hielden. Daar hielp geen Flit-spuiten tegen, want had je er een paar honderd dood gespoten, dan kwamen er meteen duizenden weer op kerkhof-bezoek. Ellendige beesten waren dat, want je kon er op die galerij 's avonds onmogelijk spelen. Of hebt U soms wel eens larons uitgenodigd om mee te knikkeren?
Aan de linkerkant van het huis lag, een tiental meters lager, een riante villa van een zekere meneer Zonnevelt, die er een vreugde in schiep een aantal kwaadaardige honden en tientallen duiven op na te houden. Die laatsten waren ook al een plaag, want ze gebruikten ons huis en erf om er hun afval te storten. En dat die rothonden ook geen lieverdjes waren zal het volgende vooral bewijzen.
Op een prille morgen hadden mijn oudere broer Wiet (hij heet eigenlijk Louis, maar in zijn luierjaren noemde hij zichzelf altijd Wietje), jongere broer Frans en ik een fikse wandeling gemaakt in de richting van Moentjoel. Moe van het helling op- en afklimmen kwamen we op de terugweg voor de laatste heuvel, die naar "Dulce Domum" leidde. Nauwelijks waren we op de helft van de helling of we zagen, dat het hek van buurman Zonnevelt op een ruime kier stond. Op zichzelf bitter weinig interessant, als daar achter dat hek niet die zes of zeven honden rondhingen, die het gat naar de vrijheid met bloedvergieten wilden vieren.
Ik voorzag die rode ellende en riep nog: "Weg wezen!". Maar dappere Wiet en onverschillige Frans liepen door. Ikzelf klauterde als een volleerde aap de steile berm op, die rechts van de weg, bovenaan grensde aan het ruime erf van onze overburen, de familie Cantervisser. Buitengewoon sympathieke mensen, bij wie wij dikwijls kwamen om hun prachtige aquaria te bewonderen met de meest exotische vissen. Dit terzijde. Boven gekomen werkte ik mezelf over het stalenhekraster en van daaruit volgde ik huilend en gillend het drama, dat zich beneden afspeelde. Eén voor één wurmden de honden zich door de hekopening en trokken wellustig ten aanval tegen mijn twee gebroeders. Tegen deze overmacht waren ze niet bestand en hun verweer was dan ook zielig vergeleken met de rake happen, die werden uitgedeeld. Het werd een geblaf, gegil en gekerm van jewelste. De kebon van Zonnevelt, die dacht rustig ergens een seroetoe te kunnen roken, kwam gelukkig met een ongedachte snelheid op het rumoer af en wist met een bewonderenswaardige autoriteit de wilde horde weer binnen het hek te krijgen.
M'n broers waren innerlijk, maar vooral uiterlijk, duchtig geschonden. Buiten de beetwonden elders op hun lijven misten zij een stukje vlees in hun kuiten. Na het binnen hinken werden de wonden thuis direkt met jodium behandeld (lees: overgoten). Het gejammer was niet van de lucht...... Laat me er niet meer aan denken......
De wonden genazen wonderwel vlug hoewel Wiet en Frans er beiden een lelijk litteken aan respectievelijk rechter- en linkerbeen aan over hebben gehouden. Of andersom, dát weet ik niet precies meer.
De zoete weerwraak kwam een drietal weken later: toen schoten wij grijnzend een twintigtal duiven van meneer Zonnevelt met windbuksen van de nok van zijn dak aan flarden......

EDWIN K.

Gemeentelijke Gezondheidsdienst, De dienst Gemeenteadministratie, Afd. Begrafenissen en sectie Christenkerkhof Kobong. (Dinas Kesehatan Kota, Dinas Tata Kota Bagian Kubur dan Seksi Kuburan Kristen Kobong) terwijl buiten de stad wonenden bovendien nog toestemming moeten vragen aan de politie en de Gouverneur. Na verkregen toestemming mogen familieleden met eigen mensen de stoffelijke resten weghalen of daarvoor de hulp vragen van de beheerder van genoemd kerkhof. Over de kosten kan men volgens Suroto zelf komen praten.

Het was een stoutmoedig man, die als eerste een oester at.

Jonathan Swift

*

Grijs haar is een teken van ouderdom, niet van wijsheid.

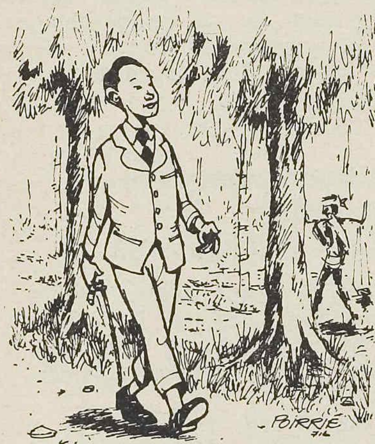
(Grieks spreekwoord)

*

Als men een lafaard in het gelaat spuwt, zegt hij: "Het regent!"

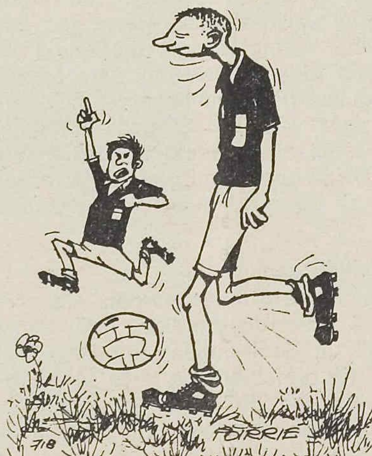
(Libanees spreekwoord)

DE VOETBAL MES

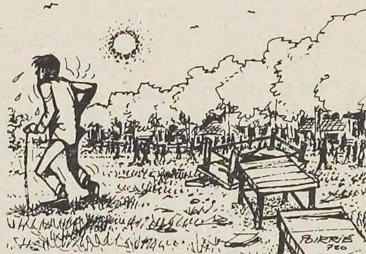

Ik lopen wandelen eens een keer
Op Bodjongweg zo heen en weer.
Ik lopen vrolijk, mijn gevoel.
Hij was zo lekker, heus betoel.
Ik lopen mar, ziwar, ziwar
Ik kijken ron naar hier, naar daar.
Terwijl mijn wandelstok voor pret,
Ik lat maar sleep slèrrèt, slèrrèt.
Mijn boord omhoog met rooie das,
Ik draag Europeaanse jas.
In witte broek met zoom zoveel,
Mijn sokken groen, mijn schoenen geel.
Dien dag het was al middag laat,
Is er veel mensen op de straat.
Ik zie maar auto's, delemans daar,
Al renteng-renteng aan elkaar.
En dan nog dames, heren veel,
En meisjes wah, ik kijk haas scheel.
Ik kijk maar ron en ik maar stil.
Opeens daar klink van ver gegil.
Hè Boeng, seg sobat si Endrik.
Ik kijken om en sie ik schrik.
Mijn vriend si Tjok, hij komen daar.
Hij spreken Frankrijk; seg bonswaar
Ik seg: loh Tjok, hoe jij kom hier.
Ach somaar Hendrik, voor plezier.
En jij gaat waar?
Ach zo maar.
Tjok hij lach, mijn rug die koplek-koplok
Zeg weet je wat, ga met ik mee.
Naar war?
Na itoe reuzig man,
Die voetbal mes op Seteran.
Wij komen aan op een kebon.
Ister veel mensen njang nontong.
Gaan door een pagger en ik zie
Een ding kaja kandang sapi.
Ik vraag: loh Tjok, itoe apa?
Itoe tribune nama nja.
Ister veel dames, dragen mooie dop.
Met boeloe-boeloe op hun kop.
En dan itoe je weet nog niet.
Je worden binggoeng als ze ziet.
Die jonge meisjes, wah zo zoet.
Je worden warm in je snoet.
Je worden rood, je worden bleek.
Je blijf maar stil, je kan niet spreek.
Pas wij gaan zitten, of tjoerit.
Daar klinkt een fluitje en ik ziet
Een troepje slanke jongeluis
In witte broek met zwarte kruis.

Voorop daar loop een lange vent
Met benen amper zonder end.
Si Tjok, hij seg: itoe si Tjeriet
Wah echte toekang senkeliet.
Wanneer hij loop, hij hantem hem
Precies als Norton zonder rem.
Dan alles naar binnen al die groep.
Daar komen aan een ander troep.
Dan jongeluisjes fris en kloek
In witte bloes en rooie broek.
Zij lachen vrolijk naar trubien,
Als zij hun aanhangers daar zien.
En dan als allen zijn aldaar,
Zij gaan posteren voor elkaar.
Totdat daar klinkt opeens een fluit tjoerit,
Dan gaan die jongelui opeens mentiet.
De een hij ren naar hier naar daar.
Zijn benen toezoe door elkaar.
De ander weer zo strak zijn lijf,
Als ooievaar met poten stijf.
Wanneer je ziet zo heel die schol,
Jouw hart ook sampeh mee op hol.
Je wilt ook mee, je wilt ook zien
Die luitjes daar op die trubien.
Je moet dan horen dat gejoel,
Je worden gila heus betoel.
Naast mij daar zit een meisje, adoe
Zo kwiek ja, kaja kangeroe.
Haar oog onstuimig, rood haar wang,
Zo zacht en mollig als kentang.
En steeds maar door zij gillen luid.
En telkens djiwiet zij mijn kuit.
Ik denken loh terlatoe zeg,
Zo straks ik krijg een kuitenpech.
Pardoen, die kuit ja is van mij.
Als U mij knijp zo heel die mes,
Oplaas ik ben totaal kempes.
Zij kijk mij aan met schuinen blik,
Mijn hart hij gaat kritiek kritiek.
Ik krijg bijna hanenvel.
Zij lach zo lief, moeloet trimbel.
Ik kijken gauw mar weer vooruit,
Naar al die spelers heel die kluit.
Zij rennen daar, maar zonder stop,
Als orang-orang in galop.
Opeens een van die rooie broek
Hij vallen voorover; mak djebloek!
Hij blijf maar stil, ik denk alvas
hij zoeken djankrik in het gras.
Dan krijg opeens die lange vent,
Njang met die benen zonder end,

De bal en dan hij rennen maar.
Hij tarok hier, hij tarok daar.
Hij rennen door tot bij dat hok
Namanja "kool", volgens si Tjok.
Hij loert, hij mikt mah sjoet.
De kieper springt, hij grijpt loepoet.
En dan toblah, geschreeuw, o man,
De bal ligt in de koeboeran.
En dan als alles is weer stil,
Die luitjes gaan maar weer ngentil.
Achter die bal van voren aan
Weer rennen, trappen, douwen, slaan.
Koh kenniet op; ik zeg tot Tjoh
Appah die lui nog niet kapot.
Tjoba als ik, ik lopen zo
Mijn darmen als gado-gado.
Dan Tjoh hij lach met lip omlaag,
Natuurlijk jij, jij oude zaag.
Maar die sportlui immers kan,
Zij hebben landdouwer man!
Ik zwijgen stil en kijken maar
Naar dat gesrampang door elkaar.
Soms zij stop stil van tét tot tét.
Ister frikik, ofwel opzet.
Totdat daar klink een lange fluit,
En heel die mes hij is dan uit.
Wij staan dan op, wah mijn hevoel,
Waar ik hezeten heb betoel,
Ister niet meer.

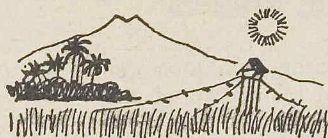
Ik heus niet weet,
Of daar kapot, of nog compleet.
Mijn oren doof, mijn kuit kempes,
Mijn kop zo nat als koppie es.
Mijn oog siepiet, mijn keel ja schor,
Mijn hersens als klappa kopjor.
Door al dat trappen en gegil,
Ik ben zo moe betoel kesil.
Maar toch al voel als ouwe bes,
Toch rammee op zo'n voetbal mes.

"De Voetbal mes" (wie was de auteur?) behoort met "De Kokki" en "Den Varken" tot de drie beroemdste Indische dichtsels die vroeger in kleine of grotere kring met ferve werden gedeclameerd. Misschien geschreven uit openlijk verzet tegen het smetteloze Nederlands van de taallesjes op school, misschien ook om zo maar eens lekker krom Hollands te praten.

Hoe wij aan dit gedicht kwamen? Een lezeres vond een oud schrift van haar moeder, waarin deze van alles had opgetekend. Ze herkende iets "Indisch" (de tekst was achter elkaar door geschreven en bijna onleesbaar) en bracht het bij ons. En toen kwam na enige reconstructie de voetbalmatch te voorschijn! Poirrié maakte de illustraties.

L.D.

Indonesisch nieuws

Het Ministerie van Godsdienst in Indonesië

(Ontleend aan Acta et Agenda, orgaan van de Rijksuniversiteit te Leiden van 27 januari 1977)

Op vrijdag 21 januari heeft dr. B. J. Boland het ambt aanvaard van bijzonder lector met het uitspreken van een oratie, getiteld "Godsdienstpolitiek in de Indonesische Republiek". Dr. Boland is benoemd vanwege het Leids Universiteitsfonds en heeft als vakgebied de moderne Islam in Indonesië.

Tegen de achtergrond van de koloniale politiek, aldus dr. Boland, mag de vraag worden gesteld, hoe in de Indonesische Republiek, sinds 1945, de achtereenvolgende regeringen hebben getracht hun ideeën ten aanzien van de plaats en de rol van de godsdienst in de samenleving te realiseren. Deze vraag valt in belangrijke mate samen met de vraag naar het ontstaan en de geschiedenis van een merkwaardig ministerie, dat sinds 1946 in alle Indonesische kabinetten een plaats kreeg, namelijk een ministerie van godsdienst, met een netwerk van regionale kantoren over heel Indonesië.

Het ontstaan van dit ministerie hangt samen met het organisatieprobleem van de Islam, die eigenlijk tegelijk godsdienstige en burgelijke/staatkundige gemeenschap wil zijn. De idee van een "islam-staat" (als Pakistan) werd echter verworpen. De Islam werd zelfs geen staatsgodsdienst, hoewel statistisch negentig procent van de bevolking moslim is. Als compromis werd op 3 januari 1946 een ministerie van godsdienst gevormd, waarin alle zaken samenhangende met de godsdienst zouden worden geconcentreerd: bevordering van het godsdienstig leven onder de bevolking, toezicht op de godsdienstvrijheid, regeling van het godsdienstonderwijs, opleiding van godsdienstleraren, kwesties in verband met islamitische huwelijken enz. Hoewel het ministerie vooral werd gesticht ter wille van de islamitische gemeenschap, kregen ook andere godsdiensten een eigen afdeling binnen het ministerie en zijn regionale kantoren, onder leiding van aanhangers van de desbetreffende godsdiensten: christendom, hindoeisme en boeddhisme. Mede daardoor is in Indonesië het besef bevorderd van te leven in een godsdienstig-pluriforme staat.

Islamitische sfeer

Toch was, althans tot 1971, volgens dr. Boland de godsdienstpolitiek van het ministerie duidelijk islamitisch gekleurd. Dat bleek niet alleen uit zijn taakomschrijvingen, maar bijvoorbeeld ook uit typisch islamitische criteria voor wat als godsdienst erkend kan worden, namelijk het geloof in één God, de erkenning van een bepaalde profeet en de basering op een Heilig Boek. Voor het hindoeisme en het boeddhisme schiep dit problemen, terwijl de resterende stamreligies niet als godsdienst worden erkend. Ook de godsdienstvrijheid is in de praktijk in zoverre beperkt, dat men niet on- of anti-godsdienstig mag zijn, terwijl overgangen van moslims naar een andere godsdienst vaak moeilijkheden veroorzaken en godsdienstige propaganda, gericht op anders-gelovigen, als onbehoorlijk wordt beschouwd.

Nieuwe lijn

Onder leiding van dr. Mukti Ali, sinds 1971 minister van godsdienst, lijkt dit ministerie, dat in de praktijk in belangrijke mate een "ministerie voor de Islam" bleek te zijn, zich nu te ontwikkelen tot een werkelijk ministerie van godsdienst, dat zich bezighoudt met de algemene godsdienstige problematiek in Indonesië, in het bijzonder met de samenhang tussen de godsdienst en de moderne ontwikkeling van het land. Daar voor de sociaal-economische opbouw "stabiliteit" nodig is, bevordert het ministerie sinds 1972 het contact tussen de verschillende godsdienstige groeperingen door regoniale "dialoogconferenties", gefinancieerd uit de staatskas. In voorbereiding is de stichting van een overlegorgaan op nationaal niveau als "forum" voor deze dialoog en eventueel "samenwerkingsverband".

Voor het organisatieprobleem van de Islam werd in 1975 een soort noodoplossing geschapen door de instelling van een nationale Raad van Islamitische Wetgeleerden, die onder andere de idee van de moderne ontwikkeling van het land naar de bevolking toe moet vertalen. Sindsdien hebben alle officieel erkende godsdienstige gemeenschappen hun centrale adres, waar zij voor de overheid bereikbaar zijn.

Hachelijke zaak

Geconcludeerd moet worden, aldus dr. Boland, dat de huidige godsdienstpolitiek in de Indonesische Republiek tracht de godsdiensten in te schakelen ter wille van de sociaal-economische opbouw van het land. Hij zei dit als een hachelijke zaak te beschouwen (Immers, aldus dr. Boland, wat is het opbouwconcept van deze Indonesische regering?), maar anderzijds bereid te zijn toe te geven, dat de godsdienst voor slechtere zaken gebruikt kan worden (en in de geschiedenis gebruikt is geworden) dan voor de opbouw van een dergelijk ontwikkelingsland.

*

Een boodschap van vriendschap aan het Atjehse volk.

Aan het te Banda Aceh (Koetaradja) verschijnende dagblad Duta van 18 jan. 1977 ontlenen wij het volgende bericht, dat onder bovenstaande kop verscheen:

Op zatermiddag, 15 januari j.l. zond Radio Wereldomroep te Hilversum aan het Atjehse volk een boodschap (in het Atjehs-red. TT) uit in verband met de restauratie van de historische begraafplaats Peutjut te Banda Aceh.

Deze boodschap werd uitgesproken door de kol. b.d. J. H. J. Brendgen als secr.-penn. van het Peutjut-fonds in Nederland en luidde als volgt:

Hiermede groeten wij, gen. V. d. Veen en Brendgen, U allen in het gewest Atjeh. Wij, als bestuursleden van het Peutjut-fonds hopen ten zeerste, dat U het kerkhof Peutjut zult willen handhaven als een historisch monument; als een erfgoed en als een "gouden brug", die de harten van het Atjehse volk en de Nederlanders zal kunnen binden zoals in vroegere tijden.

Reeds in het jaar 1602 werd door de Sultan van Atjeh drie gezanten afgevaardigd naar Prins Maurits in Nederland, op welke reis de gezant Abdul Hamid overleed en begraven werd te Middelburg.

Wij hopen, dat een innerlijke band van vriendschap zal ontstaan over en weer, een geschiedkundige verbondenheid, welke onze volkeren herenigt, die in voorbije jaren door de oorlog zoveel hebben geleden.

Hiermede brengen wij tevens onze beste wensen over aan de Gouverneur, de Panglima en de Bupati's (Regenten) en aan alle vrienden, die zich nu in Atjeh bevinden.

Met hoogachting, en hopen wij op voorspoed voor U allen.

Zoals men weet, is Peutjut een historisch Nederlands kerkhof, dat zelfs op de Ronde Tafel Conferentie van 1949 in Den Haag als onderwerp van gesprek diende. (K.M.B. = Konperensi Medja Bundar).

Tijdens de Jap. bezetting en tot voor enige jaren werd dit kerkhof volkomen verwaarloosd. Eerst eind 1975 werd met instemming en steun van het Atjehse Provinciale Bestuur en d.m.v. giften van Nederlanders en de Ned. Regering met de restauratie begonnen. Kol. Brendgen was de eerste Neder-

lander, die het initiatief nam voor deze restauratie. Dit kerkhof is voor ons Indonesiërs van velerlei betekenis, o. a. van geschiedkundige. Want allen, die daar rusten, nog niet mede gerekend degenen, die in het gehele gewest Atjeh zijn begraven, zijn een bewijs voor de verbetenheid, waarmede wij ons land tegen vreemde overheersing hebben verdedigd in vroegere jaren.
Thans staan Nederlanders en Indonesiërs gelijkwaardig voor het Internationale Forum; tussen hen is reeds een band van vriendschap gesmeed. De begraafplaats Peutjut te Banda Aceh zal een "gouden brug" moeten vormen, teneinde steeds aan deze verbondenheid te doen herinneren.
Het Dagblad "Waspada" te Medan van 17/ 2 nam mede de boodschap in het Atjehs met Indon. vertaling op.

(Abé) (Aboe Bakar)

WIE ? WAT ? WAAR ? WANNEER ?

Deze nieuwe rubriek dient UITSLUITEND voor:
- **Opsporing of informatie over personen.**
- **Bekendmaking van bijeenkomsten, reünies en alle NIET- COMMERCIËLE gebeurtenissen.**
- **Inlichtingen over diverse onderwerpen.**
- **Gratis aanbiedingen niet tegen geld of anderzins.**
- **Alle oproepen onder deze rubriek met duidelijke opgave van naam en adres.**

Voor abonnées en niet-abonnées geldt het tarief f 5,— per oproep/aanvraag. REDACTIE TONG TONG.

*

EXTRA BEWIJSNUMMERS UITSLUITEND TEGEN BETALING !

Wie heeft voor mij een goed maar gemakk. recept voor wafelkoek, zoals die in Indonesia wordt verkocht. Ik heb een wafelvorm gekregen, maar kan helaas geen wafels maken. Bij voorbaat hartelijk dank.
Mevr. L. Haighton, M. C. Addicksstr 20 Hs., Amsterdam, tel. 020 - 11 37 60.

Wie kan mij helpen aan de tegenwoordige verblijfplaats van: Grace Westendorp - voor de oorlog in Sb. (Soerabaja) gewoond hebbende in de v. Hogendorplaan? Wie weet iets van de meisjes Luksemburg? o.a. uit kamp Semarang? Kent iemand mw. Dora Alfonso - (Philippijnse van geboorte)? Gaarne berichten hierover aan: Mw. Helly Lioni, Willem de Zwijgerlaan 82 II-Amsterdam (of tel. 020 - 12 80 18 nà 6 uur).

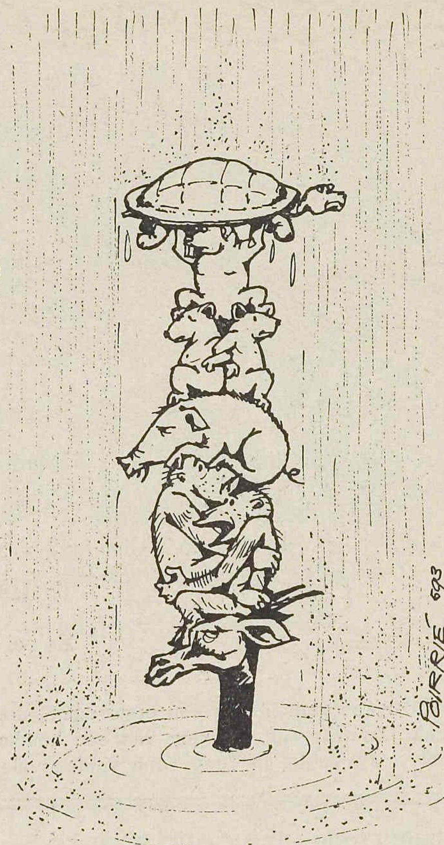
Wie kan mij aan het adres helpen van Cécile Winowatan; in de japp. tijd hebben wij samengewoond, eerst in Goenoeng Sahari, later in Schoolweg Nrd., alwaar haar oudste dochter Alice is geboren; haar man heet Piet Kroese. Brieven aan Mevr. L. Haigton. M. C. Addicksstr. 20 Hs., Amsterdam, tel. 020 - 11 37 60; hartelijk dank.

Wie kan mij aan het tegenwoordig adres helpen van **Jentina** (ook wel Tine genoemd) **Steenbergen,** gehuwd geweest met **Kerr** en een zoon hebbende John Kerr genaamd. Laatstelijk (1950) gewoond hebbende Surabaja, Legoendistraat 10-12. Brieven onder nr. 2748.

Wie kan mij aan het tegenwoordige adres helpen van **Theodora (Dora) Overklifft-Damwijk,** laatstelijk gewoond hebbende Grote Kalongan 30 te Soerabaja. Brieven onder nr. 2749.

Contact gezocht met: Carla Frey, Carla Kruysboom, Ineke Pereira, Meta Burke, Nelly Jansen, Rissa Pantouw, Trees de Roode, Lijntje v.d. Markt en Toetie Soei, allen laatstelijk gezien in 1949 op de Joh. Gabrielschool, v. Sandickstr. te Surabaia, door mevr. J. Bieler-Reintjes. Clavecymbelstr. 68-b, Maastricht. Tel. 043 - 3 45 18.

REÜNIE H.B.S./A.M.S. MALANG
Oud-docenten en -leerlingen èn vrienden houden op zaterdag 16 april 1977 te Amsterdam hun 8e reünie. Opgave bij: de secretaris van het reüniecomité Tavenu, E. F. Meerdink, Junolaan 6, Dordrecht.

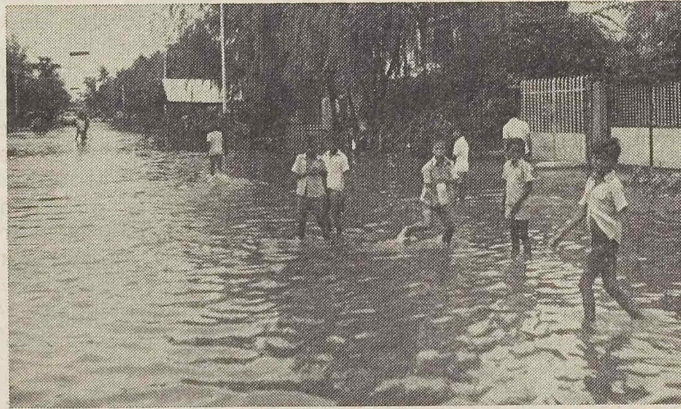
"Da's lang geleden, dat 't zo geregend heeft.....!"

Contact gezocht met ex-kongsigenoten: P. v. Dongen, Ginus, A. v. Wijngaarden, J. v.d. Tuin en Ch. Middleton. 1940-1945 Belawan kamp-Tanbuyzayat en verder. Inl. J. Keijser, tel. 08360 - 2 54 82 (na 18.00 uur).

(lees verder pagina 22, 3e kolom)

Het was weer zover, het was weer zo diep!

Deze vrij recente plaatjes uit Jakarta van Rogier laten aan duidelijkheid niets te wensen over: het is weer zo ver, alle straten blank. Dat blank bij wijze van spreken dan, want in welke grote stad stroomt de regen nog blank neer? Jakarta's straten (niet allemaal gelukkig) veranderen bij elke bui in brede kalistromen, op sommige punten kan men zelfs een duik van 2 meter nemen! Maar in deze straten (kent u ze?) staat het er nog vriendelijk bij en zijn het altijd weer de kinderen die de pret ervan inzien. Er wordt weldegelijk hard gewerkt aan betere riolering, uitbaggeren van afwateringskanalen, maar hoeveel natte moessons zullen er nog moeten passeren voor Jakarta (en andere grote steden) goed droog staan? Het grapje van Poirrié, rechts boven, slaat duidelijk op een situatie in een ander werelddeel !

Een Kar Met Bloemen

Ik dank U Here, dat nu net vanmorgen
die bloemenkar hier voor mijn deur
bleef staan.
Ik lag al uren met een hoofd vol zorgen,
maar die zijn nu voorlopig van de baan.

Al had ik zelf geen geld om iets te kopen,
ik zag de kleuren, en het rook zo fijn.
Het feit dat ik nooit meer zal kunnen
lopen
leek toen opeens niet meer zo erg te zijn.

Ik dank U ook dat buurvrouw juist
eens even
kwam kijken toen ik zo'n zware
hoofdpijn had.
Nu kon ze mij dat aspirientje geven,
al is 't niet veel, het helpt toch altijd wat.

Ik dank U Heer, dat buurvrouws zoon
geslaagd is.
Ze zei het net, (daar kwam ze zeker voor).
En dat hij ook nog voor die baan
gevraagd is.
Nu gaat hij weg, ik zal hem missen, hoor.

Hij kwam zo af en toe nog wel eens
kijken.
Dat gaf me altijd weer een beetje moed.
Hij was de enige, die nooit liet blijken
dat alles gunst is, wat men voor mij doet.

Ik wou maar dat de kinderen eens
kwamen.
Wilt U ze alstublieft eens sturen, Heer?
We hadden 't vroeger zo gezellig samen.
Nu ze getrouwd zijn komen ze niet meer.

Ik voel me vaak zo eenzaam en verlaten.
Gelukkig Heer, dat U er altijd bent.
Met U kan ik tenminste altijd praten,
omdat U al mijn zorg en pijnen kent.

Ik ben Uw kind, ik mag U Vader noemen,
dat maakt me steeds weer blij en rustig,
Heer.
Ik dank U nogmaals voor die kar met
bloemen.
Ja, waarlijk God, vandaag gaat het wel
weer!

E. IJskes-Kooger
uit "Een fluit van riet".

Zomaar een gedicht van een oude dame, die ons wilde geven wat haar blij had gemaakt. Zomaar een tekening van een kembang Merak die Yvon Noordam-Weygers voor ons maakte. In Tong Tong vinden vele goede dingen elkaar.

IMPRESSIE UIT NOORD-BORNEO

Kletsnat ben ik thuisgekomen. Wat een regen! Vroeger zouden we zeggen: echt een tropische bui. Binnen vijf minuten staat je erf onder water. Althans zo was het in Indië. Maar hier weten we beter. Dat is een staartje van een typhoon, die in de Filippijnen ontstaat. Vooral gedurende de maanden Mei tot en met September. Hevige regenbuien, onweer, bliksem angstwekkend om te zien, maar toch wel weer mooi als die stralen langs die donkere hemel flitsen. Er zijn in deze maanden al veel typhonen langs geweest daar in het Noorden van Borneo, dichtbij de Filippijnen. Men gaf ze namen met de opvolgende letters van het alfabet. En vele zijn berucht geworden door de stormen op zee, en op het land, Japan, Hongkong, China, Burma, India krijgen dan haar deel in overstromingen, landverschuivingen, en meer van die ellende, lees je later in de krant.
Van dat allemaal blijven wij hier op Borneo verschoond. Och die heftige regenval...... dat hoort er zo bij als onder-uitlopertje van al dat geweld. Ooit gehoord dat vooral de Filippijnen ons eiland heel jaloers: het eiland onder de wind noemen? Toch is dat zo, en gelijk hebben ze. Maar na Sept. begint bij hen dan het weer beter te worden, terwijl dan bij ons pas ECHT de regentijd begint. Hoogtepunt vooral rond Kerst. Regens, hoogtij op zee (Kingtide) die dan vaak het land binnen komt en schade veroorzaakt. Dat gaat dan door, die natte tijd, tot eind Januari, zo tegen Chin. nieuwjaar. Dan is het opeens droog en blijft het droog.

Nu je hier woont en ouder bent leer je vaak ongemerkt meer van het land. Wat leerde je op school vroeger van Borneo? Men zei toch alijd: Java is het heden, Sumatra de toekomst, en Borneo......?? Och dat was duister, en bijna niet ontwikkeld. Och ja, je leerde dat de olie er vandaan kwam, en die enkele "grote" plaatsen, en de grote rivieren, en dat er Dajaks leefden, maar verder reikte je kennis niet. Het was een "bloemkool-land" van boven gezien vanwege zijn bossen. Maar nu weet ik dat er div. Dajak-stammen zijn. De Kedajans in de kop, de Ibans langs de kust, en de Kenyans, Puans als nomaden, of in Longhouses bij elkaar, om maar een paar stammen te noemen. De Dajak (verzamelnaam) heeft ook weer iets van de Bataks op Oost-Sumatra, nl. de lang gerekte oorlellen bij mannen en vrouwen, als schoonheid betiteld. Het land lijkt helemaal niet op Java of Sumatra. Enkele plekken misschien, als je opeens een sawah-landschap ziet, met ploegende karbouwen, dan zijn die landbouwers nazaten van de Javanen door de Jap vroeger als remoesjas weggevoerd. Want de echte bewoners houden het meer op ladangbouw. En de verbrande bomen blijven als obstakels staan. Maar na de oogst wordt de rijst overal getoemboekt in grote houten blokken en gewand, dat is hetzelfde.

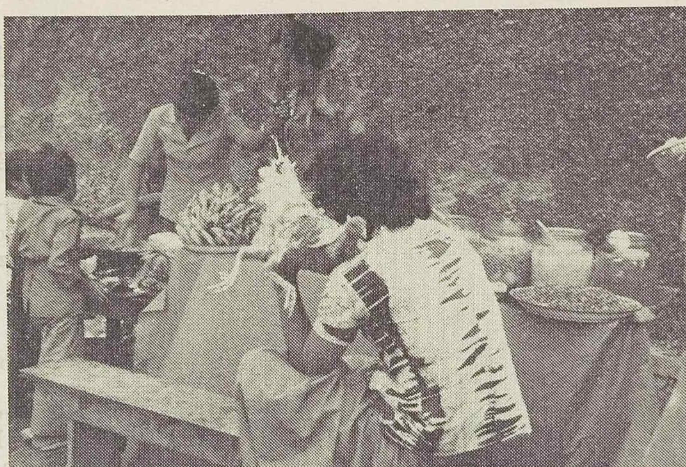
Het begint wat lichter te worden, en al regent het nog hard, lang zal het wel niet meer duren en dan is het weer droog. Na regen komt immers zonneschijn? Over een paar maanden ...... in Dec. of Januari dan kan het net als in Holland een paar dagen lang door blijven zeuren met die regens, zo'n dag of drie, maar dan is het weer een paar dagen droog tenminste. Je leert dan weer de hete zon waarderen!

J. KUYPERS

KERSTVIERING GIKI SURABAIA

Op 22 december 1976 organiseerde de GIKI een Kerstviering waarbij 58 rijkelijk gevulde kerstkrandjangs konden worden uitgedeeld. Het programma bestond uit een korte kerkdienst, het nuttigen van een tractatie, gevolgd door een feestmaaltijd en uitdelen van de krandjangs. De kerstkrandjangs bestemd voor de buiten Surabaia wonenden werden door de sociale werkster van GIKI, Mevr. J. C. Bierhuijs, persoonlijk bij hen bezorgd.
In de loop van 1976 werden 30 kledingpakketten ontvangen van: Tong Tong, Mevr. J. Kwak-v.d. Brug, Mej. E. F. Orth, L. A. v.d. Sluijs, Mej. J. Koning Knijff, A. Wijtman, A. Gijsberts, Mevr. E. v. Hout-Intveld, F. Matheron, L. W. Martens en fam. Melgers.
Voorts werden 111 zendingen lectuur ontvangen van Tong Tong, F. v. Sprew, Mevr. J. K. A. v. Beusekom-Hauët, Mej. C. L. J. Kooiman, A. Michielsen, Mevr. A. C. Görtz, A. A. F. Maurenbrecher en N.N. Deze zendingen brachten via de leesportefeuilles van de Leeskring "Ieder Wat" in het afgelopen jaar Rp. 200.000 op ten bate van de afd. Armenzorg.
Het bestuur van GIKI dankt langs deze weg van harte alle goede gevers en geefsters die op deze wijze op Kerstmis enig licht hebben gebracht in het bestaan van minder bedeelde medemensen!

REISBRIEVEN VAN BARTMAN (VI)

Bali, eiland van demonen, honden en hanen. De demonen zullen er nooit van weg te denken zijn, de honden zijn van een geschat aantal van 2 millioen in de jaren '50 om veiligheidsredenen gereduceerd tot een paar honderdduizend. Die nog loslopen maar niet wild of schadelijk zijn. Want er is toch nog altijd wel een mensenhand die ze aanhaalt of voedt.
Wat de hanen betreft, die leven als Demon in Bali tot het onvermijdelijke gevecht ze tot verliezer heeft gemaakt. Want dan is hun leven niet veel meer waard dan de soepkip die deze Baliër vasthoudt.

BALI

Bali! Voor velen heeft het woord een welhaast magische klank. Men denkt aan lijkverbrandingen, demonen, tempels, maar ook aan sierlijke dansen. Inderdaad heeft dit bijzonder mooie eiland, waarvan de geschiedenis zo nauw is verbonden met de onze, de bezoekers veel te bieden. Op een betrekkelijk kleine oppervlakte vindt men zindelijke stranden, zee, bergen, ravijnen, dalen, schitterende landschappen, een onvoorstelbaar weelderige plantengroei, een vriendelijke, kunstzinnige bevolking, een redelijk goed klimaat, kortom lief Java in het klein. En toen we eenmaal in Soero-ing-bojo waren? DUS! Ajo, menjang Bali!

Er zijn genoeg tour-operators, o.a. Flamboyant, Florida, Diamond, die 5 daagse trips organiseren naar het Eiland van de Duizenden Tempels, voor de kapitale som van pakweg 17500 Rupiah per persoon (all in), zeg pakweg ruim honderd gulden Nederlands Courant. Nu moet U natuurlijk niet verwachten: Bali Beach Hotel, champagne en kaviaar bij lunch en diner. Dat kan niet. Het is allemaal erg eenvoudig gehouden, maar dan nog is honderd piek erg goedkoop. We kozen Flamboyant, die ergens op Kapasan is gevestigd, betaalden en kregen de verzekering om djam lima 's middags gehaald te worden. Dat was okay, maar djam sebelas kwam iemand buiten adem vertellen, "alsdat" e.e.a. helaas niet door kon gaan, oleh kerna sopirnja sakit. Wat wilt U? Een week uitstellen of geld terug? Daar had je het gedonder in de glazen! Meteen de eerste de beste becak (betjak) gecharterd, waarmee we ons knarsend en piepend van Ngagel naar Kapasan lieten rijden. Nou, ik weet niet of U Soerabaja zo van binnen en buiten kent als ik, maar ik geef U de verzekering dat het een rot-eind is. Geld terug en onmiddellijk een andere tour-operator opgezocht: dat werd "Diamond", Jalan Raden Saleh No. 3 (Bubutan). Met dezelfde becak. De warmte loeide. (leuk gevoel als je op straat de oververhitte, trillende luchtlagen op en neer ziet deinen). Het lukte wonderwel bij "Diamond"; er waren nog net twee plaatsen vrij. We kregen (alweer) de verzekering om kira-kira djam lima afgehaald te worden. Harrie Pantouw, jongere broer van de directeur zou het gezelschap gedurende de reis vergezellen en een wakend oog op ons houden. Ik moet zeggen dat beste Harrie uitstekend voor ons heeft gezorgd en 'n voortreffelijke service heeft gegeven. Bedankt Harrie!

Inderdaad stond om kira-kira djam lima een Bemo voor ons huis en tegen een uur of zes vertrok het Toyotabusje richting Bali. U kent natuurlijk de plaatsen, waar we langs en door reden: Sidohardjo, Bangil, Pasuruan, Probolinggo, Kedungbadjul, Gending, Kraksaän, Païton, Besuki, PASIR-PUTIH. Al die plaatsen en plaatsjes vertonen hetzelfde beeld. Door elkaar krioelende mensen op straat, toekangtoekang djoewal ini dan itoe, walmende petroleumpitjes met zich meevoerend...... tokotjes hel verlicht door petromaxlampen. Pasir-putih. Hier hadden we een stop van drie kwartier om te eten en de benen te strekken.

Op het strand staat een grote, vierkante, bakstenen loods, zowel in-als uitwendig volkomen gespeend van iedere vorm van comfort of gezelligheid. Rechts stoelen en tafels, links gaarkeukens en stapels in plastic verpakte kwee-kwee en kroepoeksoorten in kleuren.

Hier nuttigden wij ons avondmaal, gratis aangeboden door Diamond. Een portie soto-ajam en een glas bikkelharde kopi tubruk, waarna we op het smalle strand onze moede benen strekten. Vóór ons de donkere Straat Madura met hier en daar twinkelende lichtjes van vissersprauwen.

Pasir Putih. Waar is de tijd gebleven, dat we hier lagen te zonnebaden of in het nabije Binor een tjeleng, kidang of merak schoten?

Tegen half twaalf vertrokken we om via Sitobondo, Ardjasa, Asembagus, Sumberanjar, Djatiketjil, Badjulmati (ha, die jagers!) Alasbuluh, Selogiri tegen half een bij het pont van "Welriekend Water" (Banju-Wangi) aan te komen. Na enig wachten manoeuvreerde de chauffeur zijn Toyota precies op de juiste plaats in het schip en een half uur later waren we in Gilimanuk-Bali.

G. H. BARTMAN

(wordt vervolgd)

De nacht waarin ik gehuwde vrijgezel werd....

Ambon aan de vooravond van de bezetting

Toen ik, enkele dagen voor de Japanse inval op Ambon, in een verduisterde nacht naar mijn radio luisterde - onder meer naar het bewogen beroep van onze vertegenwoordiger van het Koninkrijk der Nederlanden, de Gouverneur Generaal: "......burgers van Ambon houdt stand! Alle schade zal U vergoed worden ......" - schrok de stille stad op door luid claxongeloei en schreeuwende stemmen. Een auto reed als een razende claxonnerend door de straat en iemand schreeuwde mij toe: "......wil je je gezin evacueren...... over een uur varen we weg naar Australië......".

Mijn vrouw en driejarig zoontje had ik ondergebracht in een schuilhut in een bomvrij ravijn. Met een getrouwe mandoer ben ik erheen gesneld en heb hen van hun bed gelicht. Wadend en struikelend door de kali droegen wij ze naar huis, pakten een handkoffertje en fietsend raceten we door de inktzwarte duisternis naar de kade, onderweg begeleid door het gehuil van de sirenes voor een nieuw luchtalarm.
Daar lag, verduisterd en nauwelijks zichtbaar in het donker, een enorm Australisch passagiersschip, met 400 hutten! Het had, begeleid door twee torpedobootjagers de uiterst gevaarlijke reis naar Ambon ondernomen om zieke Australische militairen en alle vrouwen en kinderen te evacueren.
De territoriaal commandant van Ambon wilde dit echter - tegen de wens van de Resident - officieel niet toestaan, om de achterblijvende militairen niet te demoraliseren...... Woedend reageerde de gezagvoerder van het schip door op de bovenomschreven wijze de burgers vanuit een auto op te roepen.
Binnen een uur verdween het schip in de zwarte nacht, met slechts 40 vrouwen en kinderen aan boord...... Hoeveel kostbare levens zouden niet gered zijn als anders beslist was!
Met stomheid geslagen, maar overgelukkig dat voor hun gezinnen althans de evacuatie een feit was, bleven de weinige wegbrengers op de kade achter. De Resident stond er machteloos en huilend bij...... ook zijn gezin had "de boot gemist"......
Het convooi bereikte veilig Port Darwin, onderweg tevergeefs gevolgd door een grote Japanse vliegboot en na een onderzeeboot-aanval met succes afgeslagen te hebben.
Enkele dagen later werd Ambon onder de voet gelopen door de overmacht van een niets ontziende bezetter en verdwenen wij, met de vele achtergebleven vrouwen en kinderen, in de kampen, ten prooi aan terreur, ziekte, honger en dood.
Op de avond vóór de inval werd Ambon op gezag van de territoriaal commandant, ontruimd. Onze huizen en bezittingen vielen in handen van de Japanners en ten prooi aan plunderaars......
Weinig besefte ik toen, dat onze gehele inboedel en alles wat wij bezaten, op het moment, dat ik mijn vrouw en kind naar het reddende Australische schip bracht, officieel geliquideerd waren......
Toen ik - na de oorlog nog een paar jaren zwoegend aan het herstel van het geteisterde land om gezondheidsredenen het zinkende schip had moeten verlaten (eind 1948) en in Nederland moeizaam een nieuw bestaan moest opbouwen, troffen wij ons vaderland als een koude, onverschillige samenleving, die ons "oud-kolonialen" node opnam, vervuld van eigenbelang en ten koste van alles belust op "Marshall"-hulp van derden.
Dank zij de onvolprezen bijstand van particuliere instanties werd ons "kreeper-geval" zoals men dit hier officieel noemde, opgelost door de toekenning van een duplex-huisje, dat we nauwelijks konden inrichten. Ons na de oorlog gespaard salaris was immers door het Nederlands-Indisch Gouvernement wegens "tekort aan contanten" grotendeels "tegoed geschreven" in Indonesië. Daarvan heb ik nooit meer een cent teruggezien.
Toen kwam de watersnoodramp in Nederland, waarbij een aantal Nederlanlanders in Zeeland - een fractie van het aantal Nederlandse slachtoffers uit Indonesië - have en goed verloren. Dank zij een bewogen en effectief beroep op de wereld stroomde het steungeld binnen.
Zóveel, dat men het niet òp kon. Tenslotte overwoog de regering om er dan maar wat van te besteden aan de verpauperde "kolonialen", de slachtoffers van de Japanse ramp......
Naar ik meen werd dit besluit genomen op instigatie van de NIBEG; wij noemden deze toevallige summiere tegemoetkoming, uit een buitenlandse beurs althans onrespectvol "de NIBEG-fooi".
We mochten formulieren invullen en beleefd een beroep op steun doen. De regeling nu was zo, dat de bij de Japanse bezetting geïnterneerde gezinnen een zeker bedrag(je) toegewezen kregen. Zij echter, die op het moment van de inval vrijgezel waren, werden hiervan grotendeels uitgesloten en bedeeld met enkele honderden guldens. Daarbij ging men van de overweging uit, dat een vrijgezel in Indonesië doorgaans nog geen inboedel of belangrijke bezittingen te verliezen had......

Het bleek toen, tot mijn verrassing, dat ook ik op het moment van de inval vrijgezel was. Immers ik had toen al gedurende enkele dagen geen gezin meer, en werd geacht ook geen inboedel of ander bezit achtergelaten te hebben......
Zo had dus het Koninkrijk der Nederlanden weer een paar dubbeltjes uitgespaard! Zelfs de "fooi" bleef onder de mast...... een waarlijk koninklijk gebaar......

STOÏCIJN

Naschrift.
Men voert soms aan, dat ik toch het voordeel had genoten, dat mijn gezin in Australië onder Nederlands gezag en op kosten daarvan gastvrijheid had genoten.
Na de oorlog werden echter àlle kosten tot op de laatste cent op mijn salaris gekort!
Met nadruk wil ik hier stellen, dat ik voor de redding van mijn vrouw en kind gaarne al ons bezit en meer nog had opgeofferd!
Dat ik het bovenstaande aan de orde stel is om een onvergefelijke onbillijkheid van de Nederlandse Staat te signaleren.

DIE GOEJE, OUWE TIJD .....

Bedienden betaalt men gewoonlijk te Batavia als volgt:

Binnenjongen	*f* 12,— à *f* 15,—
Kokkie	*f* 12,— à *f* 15,—
Meid	*f* 10,— à *f* 12,—
Tuinjongen	*f* 10,—

maar dan is men van alles af, wat het gemakkelijkst is voor lieden, die pas hier komen te wonen; wel is het eene oude indische gewoonte, dat men na afloop van de rijsttafel het restant ervan onder hen verdeelt; maar is er weinig over, dan hebben ze geen reclame.

"De Echo", weekblad voor Dames in Indië, 27-1-1901.

Eenmaal een wandelaar, altijd een wandelaar

HERINNERING AAN EEN LAATSTE BERGTOCHT IN INDONESIË

....Nu eens geen wandeling door bergbossen of sawahs, maar door de theetuinen ergens in het Pengalenganse.....

In 1925 de eerste kennismakingen met het massief G. Gedeh-Pangerango en het natuurmonument "Tjibodas-G. Gedeh", waarin de wereldberoemde afdeling bergbos van 's Lands plantentuin Buitenzorg gelegen is. Ik had enige bergtochten in Europa gemaakt en doel was om tropische ervaring op te doen en dus de twee eerste tochten alleen met een rol Mariabeschuit, veldfles met slappe thee, topografische kaart, hoogtemeter (tot 3000 m.), regenzeiltje en een dikke stok.
De eerste tocht van uit het Zuiden. Beginnende in het westelijk deel van de thee-onderneming Goalpara, een behoorlijk pad, de Goemoeroe wal op en beloond met het uitzicht op de zogenaamde Edelweisz-vlakte (de aloon-aloon) waarachter de eigenlijke Gedeh oprijst.
De tweede tocht van uit het Noorden ondernomen, voerde over een prachtig breed pad van Tjibodas naar Kadang Badah in het zadel tussen de beide bergtoppen en vandaar gemakkelijke paden links naar de Gedeh, rechts naar de Pangerango.
Maanden later een derde en avontuurlijke tocht met een enthousiast gemaakte zwemvriend, volumineus maar vol ijver, de Pangerango op. Deze oude vulkaan ligt op de Oostelijke rand van een grote elipsvormige Oost-West verlopende caldera, welke aan de westzijde open is. Van uit een thee-onderneming gingen wij langs een veelbelovend pad het bos in op de Noordrand van de caldera. Het pad was een no-no. De richel werd steeds steiler en de begroeiing (mozaïkvaren) hoger op, steeds dichter. Bij mijn vriend speelde zijn omvang hem op die late middag danig parten, maar gelukkig waren wij voor donker op de calderarand.
Na een dorstige en koude nacht de volgende dag vlot naar de vlakte op de Pangerango-top en het gemakkelijke pad af via Kandang Badah naar de bewoonde wereld.
Voor mij twee waardevolle ervaringen:

a. Alleen een op de kaart aangegeven pad volgen en dan kan men nog door een aardverschuiving in de vernieling komen.
b. Met een enthousiaste amateur eerst een proeftocht maken, alvorens iets avontuurlijks te ondernemen.

Opgemerkt zij, dat in 1925 de voortreffelijke "Gids voor bergtochten" van Dr. Stehn nog niet bestond. Later, na 1934 weer op Java terug zijnde, zou ik van dit werkje veel gemak hebben.
Midden 1946 had ik de gelegenheid met een 20-tal jongelui van de W. brigade, die nog nooit een "berg" hadden beklommen, vanuit Tjibodas naar boven te gaan.
Door tijdgebrek konden wij de top van de Gedeh niet bereiken. Het solfatarenveld noord van de steile calderarand leek rustig en de begroeiing intact.
Enige jaren later had er een behoorlijke uitbarsting van de Gedeh plaats. Ik was benieuwd hoe het er boven uit zou zien, maar toen, in Bandoeng verblijvende zonder behoorlijk transport, duurde het tot begin 1951, voordat er kans was om voor twee dagen aan een laatste bergavontuur te beginnen.
Van de grote weg bij Sindanglaja was te zien, dat de gehele begroeiing van de Zuidelijke Gedehrand verdwenen was. De noordelijke helft van de calderarand was reeds sinds eeuwen weggeslagen of weggezakt.
Op de eerste dag zo vroeg mogelijk van uit Bandoeng op weg naar het begin van het bergpad in Tjibodas alwaar, volgens afspraak, drie stoere dragers klaar stonden. In rustig tempo klimmend, waren wij - vier personen - vroeg in de middag in Kandang Badak, waar een hut van gegalvaniseerde golfplaat behoorlijk beschutting zou geven voor de frisse nacht.
Onderweg waren wij het einde van de lahar (stroom) in het bos gepasseerd. Doordat wij tijdig bij de hut waren, was het mogelijk om - in galop - het pad van de Pangerango op te gaan om te zien, of boven de statige hoge primula's nog te vinden waren, welke ik mij van 25 jaar geleden herinnerde. Zij waren er!
Merkwaardig; op de Gedeh zelf heb ik deze sleutelbloemen niet gevonden, ook niet op andere hoge bergen. Alleen op het Yang-plateau, langs een beekje waren ze (1938) in grote hoeveelheid te vinden. Wel moet opgemerkt worden, dat op de meeste van die bergen volstrekt geen tijd was om te zoeken.
De volgende morgen, vóór zonsopgang de Gedeh op, daarna afdaling door het verschroeide "bosbessen kreupelbos" naar de edelweisz-vlakte met het welkome heldere beekje en het westelijke gedeelte van de Goemoeroe wal op naar het restant van de, naar ik meen, eerste berghut, welke door de Ned. Ind. Vereniging voor Bergsport vanuit Soekaboemi werd neergezet.
Op de Merbaboe bevond zich ook zo'n berghut naast het rokerige verblijf van de kluizenaar Pa Sarip (1936).
Onze tocht werd vervolgd Oostwaarts over de Goemoeroewal, waar de as van de uitbarsting nog in de struiken zat. Vervolgens wederom afdaling in de edelweisz-vlakte en over de Zuidelijke calderarand van de Gedeh terug naar Kandang Badak en na enige rust de afdaling naar Tjibodas.
Al met al een bedrijvig dagje.

W.CL.

Toko en Boekhandel Tong Tong

Prins Mauritslaan 36 - Den Haag - (lijn 10, 11 en bus 4)

IEDERE WERKDAG OPEN VAN 9 - 4 UUR
's ZATERDAGS VAN 10 - 2 UUR

Telefoon 070 - 54 55 00 / 54 55 01 Giro 6685

We hebben weer
Mooie tampa's in diverse maten. Voor vele doeleinden zoals dienblad, vruchten/kroepoekschaal, wanddecoratie, plaats om allerhande spulletjes tijdelijk op te doen of tegelijk te verplaatsen

middellijn 42 cm	f 7,50
30 cm, 26 cm, f 4,50; 22cm	f 3,50
stevige rijstbakoels	f 7,50
kaloh groot en klein	f 3,50
batok iroes	f 4,50
tjendolzeef	f 6,—
Mooie miniatuur koeda kepang 20 cm	f 12,50
Handgebatikte wikkelrokken, lang	f 115,—
Batik kaftans	f 95,—
Kains, tjap en handbatik v.a.	f 28,50
Akar bahar armbanden	f 12,50
Akar wangi waaiers	f 5,—
Uitgewerkte hoornen taartscheppen	f 7,75
Wajang figuurtjes schildpad v.a.	f 6,50
Tong-Tong bladwijzer van leer rood - blauw - rood - groen	f 4,—
Tong-Tong suikerschep	f 5,75
Indo-sticker	f 1,-

(Vervolg: "WIE WAT WAAR WANNEER)

Opsporing verzocht. Wie kan mij het adres mededelen van Jojo Teuscher, geb. Schornack v.d. Waag. In de vijftiger jaren met haar 3 zoons Frans, Ronnie en Brenie naar Amerika geëmigreerd. Informatie gaarne aan R. v. Duffelen, Akkerweg 92, Driebergen. Tel. 03438-5121.

Opsporing verzocht van Theo Stam (bijnaam Theo Item) of overlevende familieleden. Laatst bekend adres Soerabaia. Reacties br. onder nr. 2746.

Willen alle Leidelmeyers mij hun fam. relaties meedelen? Alles is welkom, om te komen tot een stamboom. Vooral geg. 2e helft vorige eeuw en alles van nà 1900. J. Rengersen, G. Metsustraat 6, Apeldoorn. Tel. 055-251228.

Vergeet U de weer- en windraadsman, de

ENKHUIZER ALMANAK 1977

niet! Een handzaam boekje vol wetenswaardigheden.

Verkrijgbaar bij Boekh. Tong Tong f 2,20 + f 1,20 porto.

Indonesië (garuda) sticker gr.	f 1,75
idem klein	f 1,25
Japara briefopener	f 5,75

Voor uw sarong-kabaja

Kabajaspelden effen en gekleurd	f 15,—
Tule slendangs	f 12,50
Setagens	f 12,50
Tusuk kondé van hoorn met goud decoratie	f 9,50
Tusuk met steentjes	f 15,-
Batik kamerjas	f 55,—
Batik T-shirts f 17,50	f 19,50
Batik blouses	f 40,—
Kwee semprong	f 2,25
Altijd verse spekkoekcake	f 3,50
Spekkoek Soerabaja (vanille-chocolade) per sn.	f 1,25
Koningskroon taart kwart stuk (wordt niet verzonden)	f 6,50

Jubileumbord 20-jaar Tong-Tong	**f 35,—**
Jubileum asbakje	**f 5,—**
Nog enkele Tjalie Robinson-tegeltjes uitgave 1974, inclusief porto	**f 10,—**

Flamboyant-tegel	f 6,50
Postpapier met Indon. taferelen 10 velletjes rose - geel - wit - blauw	f 1,50

Kleurenposters:
Bougainville - kemb. telang - sawahpanorama - Pasar Minggoe (vruchten) - Pel. Ratu -- Djamboe Aer - Klapperbos per stuk f 2,50
Sawah met eendjes - Kampong doorkijk f 5,— per stuk.

POIRRIÉ

"ONDER DE COCOSPALM"

Al zijn gekke cartoons van de laatste 3 jaren nu in een vrolijke bundel

f 8,50 porto f 2,75

Boekhandel TONG TONG

De eerste 200 exemplaren zijn gesigneerd.

BOEKHANDEL TONG TONG

Oude Indische romans

SVP NIET VOOR 7 MAART BESTELLEN!

De berggeest van Mendanang, J. C. Mollema	f 10,—
Oogstland, Montanus	f 10,—
Het testament van Sachidananda	f 12,50
Kartini, M. van Zeggelen	f 10,—
Batavia bij nacht, J. v.d. Heyden	f 6,50
Dimin de dwangarbeider	f 8,50
Merkwaardig denken, Wielenga	f 10,—
Een Holl. jongen naar Java	f 6,50
Setoewo de tijger, J. Fabricius	f 4,50
Hermelijn (2 dl.) Melati van Java	f 10,—
Onder de zon van Nieuw Guinea	f 8,50
De Boedjang-club, Jo Manders	f 7,50
Goena-goena, Kijdsmeir	f 8,50
Twee Hollanders in het oerwoud, Alb. Zaaier	f 7,50
Intermezzo in Batavia, A. den Hertog	f 10,—
In de ban van de tropen, P. Korthuys	f 6,—
Archipel-varia, Tichelman-Wormser	f 7,50
Totok en Indo, Jan Fabricius (toneelstuk)	f 7,50
Kembang Mantja Warna (Soendanees)	f 15,—
Papoea's in de Branding, A. Zaaier	f 7,50
De weg naar Plantoengan, Soewarno v.d. Kaaden	f 10,—
Nonna dokter, idem	f 10,—
Njai Blanda, Melantjong	f 10,-
Njai Blanda hersteld	f 10,—
Si Boeroeng, S. Franke	f 8,50
Als de gamelan speelt, Th. Hilgers	f 7,50
Adat, Renes-Boldingh	f 6,—
Rubber, Szekely-Lulofs	f 7,50
Heilig Indië, J. B. Ruzius	f 10,—
Harimau, R. Voorhoeve	f 10,—
De Wilde Groene Geur, Bep Vuyk	f 5,—
Prada, Melati van Java	f 5,—
Sonna, Jan Fabricius (toneel)	f 7,50
Vrouwen naar Jacatra, A. den Hertog	f 10,—
Uit Indië, Egypte en het Heilige Land, Stark	f 10,—
Van verschillende stam, C. A. Leembruggen	f 9,50
Buiten het gareel, Soewarsih Djojopoespito	f 20,—
Saparmi, Soelastri	f 10,—
Onder de tropenzon, P. Verhoog	f 10,—
Koloniaaltje, M. C. Kooy-van Zeggelen	f 10,—

DE GODSDIENST VAN JAVA

Door A. J. van der Veer

Brochure f 2,— + f 1,20 porto

Minimum *f* 6,— van 1 tot 3 regels; per regel meer, *f* 2,50 meer.
Voor niet-abonnees dubbel tarief.
Maximaal aantal regels 6.
Voor advertenties onder nummer *f* 2,20 meer voor opzenden van ontvangen brieven.
Voor opzenden brieven onder nummer naar het buitenland totaal *f* 3,— meer.
Bij brieven onder advertentienummer:
DIT NUMMER OP DE ENVELOPPE IN DE LINKERBOVENHOEK ZETTEN.

Uw vakantie in Soerabaya? Paviljoen beschikb. m. eigen gemakken; geschikt v. 2 pers. m. event. 1 kind. Inl. 010 - 82 40 15 (na 18.00 uur).

Gevr.: Welke dame m. enige verpleegerv. is genegen tegen kost/inwoning en vergoeding oude dame (uit Ind.) te verzorgen? Hulp i/d huish. aanwezig. Tel. 020 - 17 20 51.

Welke alleenst. in Den Haag of omg. wil woning delen met vitale, gepens. Ind. dokter? Geen avonturier, geen drinker! Tel. 02984 - 1564.

Gevr. Schilderij Ind. tafereel met flamboyant. Br. onder nr. 2744.

Te koop gevr. door H. A. de Valk-Gröllers, Postbus 2, Bilthoven, Regeringsalmanak voor Nederlands-Indië 1942 deel I en deel II.

Ind. dame zoekt reisgen. (v. aanspr. en gezelsch.) Reisbur., tijdstip en tijdsduur nader overeen te komen. Tel. 070 - 67 32 08 na 6 uur.

Kennism. schuldeloos gesch. j. man. 37 jr. zoekt lief eenv. Ind. meisje (vrouwtje). Liefst Zeeland, Brabant. Br. m. foto o. nr. 2745.

Woningruil: vrijst. bung. (18 km. Nijmegen) 3 slaapkamers, zoeken huis a. zee in Spanje of Italië, voor juni-juli. Tel. 08860-4245.

Hol. j. man 34, zkt. contact m. lief Ind. meisje of j. vr. tot 34 jr. (Gesch. vr. evnt. m. 1 knd. welkom) Ben zelfst. i.b.z. eigen w.oning in Adam. Alle br. l. m. foto w. beantw. onder nr.2747.

Berlicum (N.Br.) 6 km v. Den Bosch, Bosr. omg. logies m. ontb., C.V., w+k. water, douches, toiletten, 1 pers. kms. *f* 17,50, 2 pers. *f* 30.—, per week *f* 110,— en *f* 190,—. MATA HARI TERBIT. Fr. P. v.d. Dungen-Black, Hooghei 50, Berlicum, Tel. 04103 - 1352.

Ter verhoging v.d. sfeer in ons huis en als her. aan vroeger te koop gevr. allerlei Indon. koper. Mw. M. Voorhoeve-Romswinckel, Oosterloostr. 13, Voorburg. Tel. 070 - 86 27 90.

Te koop v. part Stephensonstr. ruime kamer ensuite met serre. Veel berging. Tuin voor en achter. Vraagpr. *f* 95.000,— k.k. Tel. 070 - 63 81 12.

Aandelen en obligaties in
OUDE INDISCHE ONDERNEMINGEN

Heeft u deze nog, wat doet u er mee?

Wij verzamelen deze stukken.

Aanbiedingen, liefst schriftelijk aan:
Mr. F. H. B. Berger
Pr. Mauritslaan 102
Den Haag. Tel. 070 - 55 12 13
Bij geen gehoor:
tel. 071 - 15 51 77

KIMM Indische spekkoek

Stort *f* 15,— op giro 158225 en U ontvangt een spekkoek van ca. 500 gram, in speciale verpakking, franco thuis.
"KIMM", Joh. Verhulststraat 98, Amsterdam-Z. Tel. 020 - 72 84 61

Al Uw stencilwerk vlot en voordelig verzorgd door
TONG-TONG
Prins Mauritslaan 36, Den Haag, telefoon 070 - 54 55 00 / 54 55 01

VINCENT MAHIEU
CUK
TERJEMAHAN
H.B. JASSIN
PENERBIT DJAMBATAN

NU OOK IN DE BAHASA!

Een uitstekende vertaling van Vincent Mahieu's bekende verhalenbundel "Tjoek".
Thans ook verkrijgbaar bij Boekhandel Tong Tong.

***f* 9,90 + *f* 1,70 porto.**

Een zeer goede oefening voor Uw kennis van de Bahasa!

Wilt U een waardevol, blijvend cadeau? Gaat U dan naar:

Juwelier Tan Diamantair

Fahrenheitstraat 608 - Den Haag - Telefoon 070 - 65 76 65

WIJ HEBBEN JUIST EEN GROTE NIEUWE VOORRAAD UIT HET OOSTEN ONTVANGEN:

Allerlei losse Edel- en Halfedelstenen en Sierstenen

Sieraden in 22 karaats goud o.a. diverse soorten armbanden, halskettingen, ringen en hangers zoals sterrenbeeld- en kruishangers.

Onze specialiteit is BRILJANT

zowel losse- als gebonden in ringen, hangers, broches etc.

VOOR ELKE BEURS IS ER EEN PRACHTIG SIERAAD TE VINDEN!